

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ

10 грудня 2019 р.

Київ

№ 800-р

Про порушення законодавства
про захист економічної конкуренції
та накладення штрафу

Група «Чернігівгаз» в особі акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз (далі – АТ «Чернігівгаз», Товариство 1) та товариства з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут» (далі – ТОВ «Чернігівгаз збут», Товариство 2, Постачальник) в період з грудня 2015 року по серпень 2019 року займала монопольне (домінуюче) становище на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз».

Із жовтня 2018 по серпень 2019 року група «Чернігівгаз» в особі АТ «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» та ТОВ «Чернігівгаз збут», донараховувала об'єми використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками при здійсненні комерційних розрахунків, при різному застосуванні норм законодавства учасниками і Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – Регулятор, НКРЕКП).

Вищезазначені дії є порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченим пунктом 2 статті 50 та частиною першою статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності АТ «Чернігівгаз», що призвело до ущемлення інтересів споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

За результатами розгляду справи № 143-26.13/101-19/45-19 такі дії **групи «Чернігівгаз»** в особі АТ «Чернігівгаз» та ТОВ «Чернігівгаз збут» визначено зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку (відповідно до частини першої статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції»).

На АТ «Чернігів газ» накладено штраф у розмірі 10 639 355 (десять мільйонів шістсот тридцять дев'ять тисяч триста п'ятдесят п'ять) грн, на ТОВ «Чернігівгаз збут» накладено штраф у розмірі 2 620 468 (два мільйони шістсот двадцять тисяч чотириста шістдесят вісім) грн.

Також групу «Чернігівгаз» в особі АТ «Чернігівгаз» та ТОВ «Чернігівгаз збут» зобов'язано припинити порушення законодавства про захист економічної конкуренції та усунути наслідки порушення законодавства про захист економічної конкуренції шляхом здійснення перерахунку побутовим споживачам у частині визначення фактичного об'єму споживання (розподілу) природного газу по об'єкту побутового споживача на підставі даних лічильника природного газу, починаючи із жовтня 2018 року.

Антимонопольний комітет України (далі – Комітет), розглянувши матеріали справи № 143-26.13/101-19/45-19 (далі – Справа) про порушення групою «Чернігівгаз» в особі акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» та товариства з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут», законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченого частиною першою статті 13 та пунктом 2 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон), та подання Департаменту Розслідувань порушень законодавства про захист економічної конкуренції від 23.10.2019 № 143-26.13/101-19/38-спр ДСК,

ВСТАНОВИВ:

1. Процесуальні дії

- (1) Розпорядженням Голови Комітету – державного уповноваженого від 07.03.2019 № 01/92-р розпочато розгляд справи № 143-26.13/45-19 за ознаками вчинення публічним акціонерним товариством по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз» порушення, передбаченого пунктом 2 статті 50 та частиною першою статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринку з розподілу природного газу в межах території, де знаходиться газорозподільна система, що перебуває у власності, господарському віданні, користуванні чи експлуатації ПАТ «Чернігівгаз» на території міста Чернігова та Чернігівської області.
- (2) Листом від 12.03.2019 № 143-26.13/01-3304 АТ «Чернігівгаз» було повідомлено про початок розгляду вищезазначеної справи.
- (3) Дорученням Голови Комітету від 13.03.2019 № 13-01/262 було уповноважено Чернігівське обласне територіальне відділення Антимонопольного комітету України (далі – Територіальне відділення) провести позапланову виїзну перевірку АТ «Чернігівгаз».
- (4) У період з 18 березня 2019 року до 18 квітня 2019 року проведено позапланову перевірку додержання законодавства про захист економічної конкуренції АТ «Чернігівгаз».
- (5) Листом від 06.04.2019 № 75-02/895/926 (вх. Комітету № 75-01/4218 від 26.04.2019) Територіальним відділенням було надіслано АКТ №1 перевірки дотримання законодавства про захист економічної конкуренції Публічного акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз» разом з документами та матеріалами, отриманими в ході перевірки.
- (6) Розпорядженням Голови Комітету – державного уповноваженого від 30.08.2019 № 01/295-р розпочато розгляд справи № 143-26.13/101-19/45-19 за ознаками вчинення товариством з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут» порушення, передбаченого пунктом 2 статті 50 та частиною першою статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринку постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензованої діяльності акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз», що призвело до ущемлення інтересів споживачів, яке було б неможливим за умов існування значної конкуренції на ринку, та об'єднано зі справою № 143-26.13/45-19.
- (7) Листом від 02.09.2019 № 143-26.13/01-11018 ТОВ «Чернігівгаз збут» було надіслано копію розпорядження про початок розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та об'єднання справ.

- (8) Листом від 02.09.2019 №143-26.13/01-11021 АТ «Чернігівгаз» повідомили про об'єднання вищезазначених справ.
- (9) Під час розгляду справи Комітет направляв вимоги про надання інформації у тому числі до АТ «Чернігівгаз» та ТОВ «Чернігівгаз збут».
- (10) Листом від 23.10.2019 № 143-26.13/01-13726 АТ «Чернігівгаз» направлено витяг з подання про попередні висновки у справі від 23.10.2019 № 143-26.13/101-19/38-спр ДСК.
- (11) Листом від 23.10.2019 № 143-26.13/01-13727 ТОВ «Чернігівгаз збут» направлено витяг з подання про попередні висновки у справі від 23.10.2019 № 143-26.13/101-19/38-спр ДСК.
- (12) Під час розгляду справи було розглянуто ряд клопотань, зокрема про продовження строку надання відповіді на подання про попередні висновки, про ознайомлення з матеріалами справи та про проведення слухання у справі.
- (13) Представники АТ «Чернігівгаз» та ТОВ «Чернігівгаз збут» були ознайомлені з матеріалами справи №143-26.13/101-19/45-19 в установленому порядку.
- (14) 29.11.2019 було проведено слухання у Справі.
- (15) Листом від 29.11.2019 № 29/11/2019 (вх. Комітету № 8-01/14271 від 02.12.2019) АТ «Чернігівгаз» та ТОВ «Чернігівгаз збут» надано заперечення на подання з попередніми висновками у справі № 143-26.13/101-19/45-19.
- (16) Листом від 29.11.2019 б/н (вх. Комітету № 8-01/14286 від 02.12.2019) від 20 операторів ГРМ, у тому числі АТ «Чернігівгаз», і 16 постачальників зі спеціальними обов'язками, у тому числі ТОВ «Чернігівгаз збут» надано загальні заперечення на подання з попередніми висновками у справах.

2. Відповідач

- (17) Відповідачем у Справі (далі – Відповідач) є:

- (18) Група суб'єктів господарювання в особі:

акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» (14021, Чернігівська обл., м. Чернігів, вул. Любецька, 68, ідентифікаційний код 03358104)

товариства з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут» (14021, Чернігівська обл., м. Чернігів, вул. Любецька, 68, ідентифікаційний код 39576385)

(далі – група «Чернігівгаз»).

2.1 Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз»

- (19) АТ «Чернігівгаз» є юридичною особою, здійснює свою діяльність на підставі Статуту затвердженого загальними зборами акціонерів Товариства (протокол від 29.03.2019 № 1).
- (20) АТ «Чернігівгаз» є новим найменуванням публічного акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз» відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства».
- (21) АТ «Чернігівгаз» створено на підставі наказу Державного комітету по нафті і газу від 09 травня 1994 року № 78 шляхом перетворення Державного підприємства по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз» у Відкрите акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз» на підставі Указу Президента України

«Про корпоратизацію підприємств» від 15 червня 1993 року № 210/93. У зв'язку з набранням чинності Законом України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI Відкрите акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз» перейменовано у Публічне акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз».

- (22) АТ «Чернігівгаз» є правонаступником всіх прав та обов'язків Державного підприємства по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз», Відкритого акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз», Публічного акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз».
- (23) Отже, всі укладені правочини, у тому числі договори / угоди, від імені ПАТ «Чернігівгаз» залишаються дійсними та чинними, і зміна найменування ПАТ «Чернігівгаз» на АТ «Чернігівгаз» не припиняє та не змінює прав та обов'язків сторін за укладеними правочинами.
- (24) Відповідно до Статуту предметом діяльності АТ «Чернігівгаз» є розподіл та/або постачання газу, зокрема надання населенню, бюджетним організаціям, промисловим та комунальним підприємствам, а також іншим суб'єктам підприємницької діяльності послуг з розподілу природного, нафтового газу та газу (метану) вугільних родовищ та постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ і скрапленого газу.
- (25) ПАТ «Чернігівгаз» (після перейменування – АТ «Чернігівгаз») має ліцензію на право провадження господарської діяльності з розподілу природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ, видану на підставі рішення Національної комісії регулювання електроенергетики України від 03.06.2011 № 194. Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг постановою від 26.03.2015 № 932 ПАТ «Чернігівгаз» було видано ліцензію на розподіл природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ та постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за регульованим тарифом на території Чернігів та Чернігівської області в зоні розташування розподільних газопроводів, що перебувають у власності та користуванні ПАТ «ЧЕРНІГІВГАЗ» терміном дії з 31.03.2015 по 30.03.2020, що була переоформлена, за заявою ліцензіата, на безстрокову постановою від 14.09.2015 № 2302.
- (26) Відповідно до постанови НКРЕКП «Про видачу ліцензії на розподіл природного газу ПАТ «Чернігівгаз» від 19.06.2017 № 807 (із змінами) (далі – Постанова), Товариство 1 має ліцензію на право провадження господарської діяльності з розподілу природного газу в межах території міста Чернігів та Чернігівської області, де знаходиться газорозподільна система, що перебуває у власності, господарському віданні, користуванні чи експлуатації публічного акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Чернігівгаз».

2.2 Товариство з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут»

- (27) ТОВ «Чернігівгаз збут» є юридичною особою, здійснює свою діяльність на підставі Статуту, затвердженого загальними зборами учасників ТОВ «Чернігівгаз збут» (протокол від 29 грудня 2014 року № 1).
- (28) Відповідно до Статуту предметом діяльності ТОВ «Чернігівгаз збут» є, зокрема:
 - постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за врегульованим тарифом. Постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за неврегульованим тарифом. Придбання, реалізація та постачання скрапленого газу;

- надання населенню, бюджетним установам та організаціям, промисловим підприємствам, а також іншим юридичним особам послуг з постачання природного, нафтового газу, газу (метану) вугільних родовищ, скрапленого газу;
 - торгівля газом через місцеві (локальні) трубопроводи;
 - та інше.
- (29) Відповідно до постанови НКРЕКП від 28.05.2015 № 1644 «Про видачу ліцензії на постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за регульованим тарифом ТОВ «Чернігівгаз збут» (переоформлена згідно з рішенням НКРЕКП від 14.09.2015 № 2303), Товариству 2 видано ліцензію на право провадження господарської діяльності з постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за регульованим тарифом на території міста Чернігів та Чернігівської області. Строк дії ліцензії – безстроково.
- (30) Відповідно до постанови НКРЕКП «Про видачу ліцензії на постачання природного газу ДП «ГАЗ МЕЛІТОПОЛЯ» ПАТ «МЕЛІТОПОЛЬГАЗ», ТОВ «ДНІПРОПЕТРОВСЬКГАЗ ЗБУТ», ТОВ «РІВНЕГАЗ ЗБУТ», ТОВ «ЧЕРНІГІВГАЗ ЗБУТ»,...» від 16.05.2017 № 653, (із змінами), Товариство 2 має ліцензію на право провадження господарської діяльності з постачання природного газу на території України.
- (31) Відповідно до Статуту та даних з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань засновником ТОВ «Чернігівгаз збут», який володіє 100 % часток статутного капіталу, є АТ «Чернігівгаз».
- (32) Відповідно до Статуту ТОВ «Чернігівгаз збут» вищим органом Товариства є загальні збори учасників. До компетенції загальних зборів учасників належить, зокрема:
- визначення основних напрямків діяльності Товариства, затвердження його планів і звітів про їх виконання;
 - внесення змін до Статуту Товариства, зміна розміру його Статутного капіталу;
 - обрання та відкликання (звільнення) директора Товариства;
 - тощо.
- (33) Оскільки єдиним учасником ТОВ «Чернігівгаз збут» є АТ «Чернігівгаз», консолідована фінансова звітність включає в себе дані фінансової звітності ТОВ «Чернігівгаз збут».
- (34) Отже, АТ «Чернігівгаз» здійснює прямий контроль діяльності ТОВ «Чернігівгаз збут».
- (35) Відповідно до статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції»:
- суб'єкт господарювання – юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності чи фізична особа, що здійснює діяльність з виробництва, реалізації, придбання товарів, іншу господарську діяльність, у тому числі яка здійснює контроль над іншою юридичною чи фізичною особою; група суб'єктів господарювання, якщо один або декілька з них здійснюють контроль над іншими;
- контроль – вирішальний вплив однієї чи декількох пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб на господарську діяльність суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб, зокрема завдяки: праву володіння чи користування всіма активами чи їх значною частиною; праву, яке забезпечує вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та рішення органів управління суб'єкта господарювання; укладенню договорів і контрактів, які дають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання; заміщенню посади керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особою, яка вже обіймає одну чи кілька із зазначених посад в інших суб'єктах

господарювання; обійманню більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів суб'єкта господарювання особами, які вже обіймають одну чи кілька із зазначених посад в іншому суб'єкті господарювання. Пов'язаними особами є юридичні та/або фізичні особи, які спільно або узгоджено здійснюють господарську діяльність, у тому числі спільно або узгоджено чинять вплив на господарську діяльність суб'єкта господарювання. Зокрема, пов'язаними фізичними особами вважаються такі, які є подружжям, батьками та дітьми, братами та (або) сестрами.

- (36) Отже, АТ «Чернігівгаз» та ТОВ «Чернігівгаз збут» є суб'єктами господарювання, пов'язаними відносинами контролю, у значенні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», та відповідно до чинного законодавства, є єдиним суб'єктом господарювання – **групою «Чернігівгаз»**.

3. Визначення монопольного (домінуючого) становища

- (37) Визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єкта господарювання здійснюється відповідно до Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку, затвердженої розпорядженням Антимонопольного комітету України від 5 березня 2002 року за № 49-р, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 1 квітня 2002 року за № 317/6605.

3.1 Об'єкт аналізу щодо визначення монопольного (домінуючого) становища

- (38) У відповідності до пункту 3.1 Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку (далі – Методика) об'єктами аналізу щодо визначення монопольного (домінуючого) становища є: суб'єкт господарювання; група суб'єктів господарювання; конкретний товар (продукція, роботи, послуги), який випускається, постачається, продається, придбавається (використовується, споживається цим (цими) суб'єктом (суб'єктами) господарювання.

3.1.1. Група суб'єктів господарювання

- (39) Відповідно до пункту 3.4 Методики, визначення складу групи суб'єктів господарювання здійснюється шляхом установаження переліку незалежних суб'єктів господарювання, до складу яких входить суб'єкт (суб'єкти) господарювання, що випускає(ють), постачає(ють), продає(ють), придбаває(ють) {споживає(ють), використовує(ють)} конкретний товар (продукцію, роботи, послуги).

- (40) Групою суб'єктів господарювання, що становить об'єкт аналізу щодо визначення монопольного (домінуючого) становища у цій справі, є група «Чернігівгаз» в особі: АТ «Чернігівгаз» і ТОВ «Чернігівгаз збут».

3.1.2. Конкретний товар (продукція, роботи, послуги), який випускається, постачається, продається, придбавається (використовується, споживається) цим (цими) суб'єктом (суб'єктами) господарювання

- (41) Відповідно до статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» товар – будь-який предмет господарського обороту, в тому числі продукція, роботи, послуги, документи, що підтверджують зобов'язання та права (зокрема цінні папери).
- (42) Комплексна послуга з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам в межах території ліцензованої діяльності АТ «Чернігівгаз» є товаром у розумінні Закону України «Про захист економічної конкуренції».

3.2. Визначення товарних меж ринку

- (43) У відповідності до п. 5.1 Методики, товарні межі ринку визначаються шляхом формування групи взаємозамінних товарів (товарних груп), у межах якої споживач за звичайних умов може легко перейти від споживання одного товару до споживання іншого.
- (44) Відповідно до Закону України «Про ринок природного газу» ринок природного газу – сукупність правовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу, постачання природного газу, а також надання послуг з його транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), послуг установки LNG для забезпечення споживача природним газом.
- (45) Відносини, які виникають між постачальниками та споживачами природного газу, з урахуванням їх взаємовідносин з операторами газорозподільної системи (далі – Оператор ГРМ) регулюються згідно із:
- Законом України «Про ринок природного газу» (вступив у дію з 01.10.2015);
 - Правилами постачання природного газу, затвердженими постановою НКРЕКП від 30.09.2015 № 2496 та зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 06 листопада 2015 року за № 1382/27827 (далі – Правила постачання природного газу);
 - Кодексом газотранспортної системи, затвердженим постановою НКРЕКП від 30 вересня 2015 року № 2493 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 06 листопада 2015 року за № 1378/27823 (далі – Кодекс ГТС);
 - Кодексом газорозподільних систем, затвердженим постановою НКРЕКП від 30.09.2015 № 2494 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 06 листопада 2015 року за № 1379/27824 (далі – Кодекс газорозподільних систем, Кодекс ГРМ);
 - Типовим договором на розподіл природного газу, затвердженим постановою НКРЕКП від 30.09.2015 № 2498, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 06.11.2015 за № 1384/27829 (далі – Типовий договір розподілу природного газу);
 - Типовим договором постачання природного газу побутовим споживачам, затвердженим постановою НКРЕКП від 30.09.2015 № 2500, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 06.11.2015 за № 1386/27831 (далі – Типовий договір постачання природного газу побутовим споживачам), тощо.
- (46) Відповідно до статті 1 Закону України «Про ринок природного газу» **побутовий споживач** – фізична особа, яка придбаває природний газ з метою використання для власних побутових потреб, у тому числі для приготування їжі, підігріву води та опалення своїх житлових приміщень, що не включає професійну та комерційну діяльність.
- (47) Відповідно до статті 12 Закону України «Про ринок природного газу» постачання природного газу здійснюється відповідно до договору, за яким постачальник зобов'язується поставити споживачеві природний газ належної якості та кількості у порядку, передбаченому договором, а споживач зобов'язується оплатити вартість прийнятого природного газу в розмірі, строки та порядку, передбачених договором.
- (48) Відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про ринок природного газу», постачання природного газу – господарська діяльність, що підлягає ліцензуванню і полягає в реалізації природного газу безпосередньо споживачам на підставі укладених з ними договорів.
- (49) Відповідно до розділу III Правил постачання природного газу, підставами для постачання природного газу побутовому споживачу, зокрема, є:
- наявність у побутового споживача договору розподілу природного газу, укладеного з оператором ГРМ, до газорозподільної системи якого підключений об'єкт

- споживача, та присвоєння споживачу Оператором ГРМ персонального ЕІС-коду як суб'єкту ринку природного газу;
- наявність у побутового споживача укладеного з постачальником договору постачання природного газу побутовим споживачем та дотримання його умов;
 - включення споживача до Реєстру споживачів у відповідному розрахунковому періоді;
 - відсутність простроченої заборгованості побутового споживача перед діючим постачальником за поставлений природний газ (за його наявності), що має підтверджуватися письмовою довідкою діючого постачальника або складеним з ним актом звірки розрахунків.
- (50) Постачання природного газу побутовому споживачу здійснюється на підставі договору, що укладається між ним та постачальником на умовах типового договору постачання природного газу побутовим споживачем, затвердженого Регулятором (НКРЕКП), які є однаковими для всіх побутових споживачів України.
- (51) За договором постачання природного газу постачальник зобов'язаний поставити побутовому споживачу природний газ у необхідних для нього об'ємах (обсягах), а побутовий споживач зобов'язаний своєчасно оплачувати постачальнику вартість природного газу у розмірі, строки та порядку, що визначені договором.
- (52) Типовий договір постачання природного газу побутовим споживачем є публічним і є договором приєднання, що укладається з урахуванням вимог статей 633, 634, 641, 642 Цивільного кодексу України на невизначений строк шляхом приєднання Споживача до умов цього договору.
- (53) Відповідно до умов Типового договору постачання природного газу побутовим споживачем постачальник зобов'язаний обчислювати і виставляти рахунки споживачу за поставлений природний газ відповідно до вимог, передбачених цим договором.
- (54) ТОВ «Чернігівгаз збут» є суб'єктом ринку природного газу, на якого покладено спеціальні обов'язки щодо постачання природного газу побутовим споживачем та релігійним організаціям (крім обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності) відповідно до Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу (відносини у перехідний період) (далі – Положення про спеціальні обов'язки), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 01 жовтня 2015 року № 758, що діяла до 31.03.2017 включно, а також відповідно до Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, затвердженого постановою КМУ від 22.03.2017 № 187, що діяло з 01.04.2017 до 31.10.2018 включно, та постановою КМУ від 19.10.2018 № 867, що діє з 01.11.2018.
- (55) Згідно з підпунктом 3 пункту 3 Положення про спеціальні обов'язки, обов'язок постачальників природного газу, які придбали природний газ у НАК «Нафтогаз України» відповідно до цього Положення, постачати такий природний газ побутовим споживачам, релігійним організаціям (крім обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності) та державному підприємству України «Міжнародний дитячий центр «Артек» на умовах та у порядку, що визначені цим положенням.
- (56) Відповідно до додатка № 1 до Положення про покладення спеціальних обов'язків, на ТОВ «Чернігівгаз збут» покладено обов'язок постачальника природного газу із спеціальними обов'язками для побутових споживачів та релігійних організацій (крім

обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності) на території ліцензованої діяльності з розподілу природного газу ПАТ «Чернігівгаз».

- (57) Отже, ТОВ «Чернігівгаз збут», як газопостачальне підприємство, надає споживачам послуги з постачання природного газу, тобто забезпечує ресурсом природного газу побутових споживачів на території ліцензованої діяльності з розподілу природного газу АТ «Чернігівгаз».
- (58) Відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про ринок природного газу», розподіл природного газу – господарська діяльність, що підлягає ліцензуванню і пов'язана з переміщенням природного газу газорозподільною системою з метою його фізичної доставки споживачам, але що не включає постачання природного газу.
- (59) При цьому встановлено, що газорозподільна система – технологічний комплекс, що складається з організаційно і технологічно пов'язаних між собою об'єктів, призначених для розподілу природного газу від газорозподільних станцій безпосередньо споживачам.
- (60) Пунктом 1 глави 1 розділу III Кодексу ГРМ встановлено, що експлуатацію газорозподільних систем здійснюють виключно Оператори ГРМ.
- (61) Послуга з розподілу природного газу – послуга Оператора ГРМ, яка надається споживачу та включає в себе забезпечення цілодобового доступу споживача до газорозподільної системи в межах приєднаної потужності його об'єкта і розподіл (переміщення) належного споживачу (його постачальнику) природного газу газорозподільною системою з метою його фізичної доставки до межі балансової належності об'єкта споживача.
- (62) Технічні особливості функціонування системи розподілу природного газу передбачають такий стан функціонування ринку розподілу природного газу, за якого потребу споживачів у фізичній доставці придбаного ними природного газу до власних домогосподарств неможливо задовольнити будь-яким іншим способом або послугою, крім послуги розподілу природного газу.
- (63) Відповідно до пункту 3 глави 2 розділу I Кодексу ГРМ, основними функціями оператора ГРМ, зокрема, є:
 - забезпечення розподілу (переміщення) природного газу від місць його надходження в ГРМ з ГТС та інших джерел до споживачів природного газу з урахуванням його якісних і фізико-хімічних характеристик та потреб цих споживачів;
 - забезпечення комерційного обліку природного газу, у тому числі приладового, в ГРМ;
 - формування добових, декадних, місячних, квартальних та річних показників фактичного об'єму та обсягу передачі (розподілу, споживання) природного газу по об'єктах суб'єктів ринку природного газу, які знаходяться на ліцензованій території Оператора ГРМ та/або які замовили розподіл природного газу ГРМ у відповідному періоді.
- (64) Отже, АТ «Чернігівгаз», як оператор ГРМ, здійснює комерційний облік природного газу в газорозподільній системі.
- (65) Відповідно до пункту 1 глави 1 розділу IX Кодексу ГРМ комерційний облік природного газу в газорозподільній системі організовується та здійснюється з метою визначення повної та достовірної інформації про об'єми (обсяги) природного газу, які надійшли до ГРМ від суміжних суб'єктів ринку природного газу (ГДП, ВБГ, Оператора ГТС), та об'єми (обсяги) природного газу, які розподілені (передані) з ГРМ підключеним до неї споживачам і суміжним Операторам ГРМ, та подальшого використання інформації у

взаємовідносинах між суб'єктами ринку природного газу, у тому числі для взаєморозрахунків між ними.

- (66) Відповідно до пункту 2 глави 1 розділу IX Кодексу ГРМ, порядок комерційного обліку природного газу (визначення його об'ємів і обсягів) по об'єктах споживачів, у тому числі побутових споживачів, здійснюється згідно з договором розподілу природного газу, укладеним між споживачем та Оператором ГРМ, та з урахуванням вимог Кодексу.
- (67) Відповідно до пункту 3 глави 3 розділу VI Кодексу ГРМ, договір розподілу природного газу є публічним та укладається з урахуванням статей 633, 634, 641, 642 Цивільного кодексу України за формою Типового договору розподілу природного газу.
- (68) Відповідно до п. 1.3 розділу I Типового договору розподілу природного газу (далі – Договір), цей договір є договором приєднання на невизначений строк. Фактом приєднання Споживача до умов цього Договору (акцептування договору) є вчинення споживачем будь-яких дій, які засвідчують його бажання укласти Договір, зокрема надання підписаної споживачем заяви-приєднання за формою, наведеною в додатку 1 (для побутових споживачів) або в додатку 2 (для споживачів, що не є побутовими) до цього Договору, яку у встановленому порядку Оператор ГРМ направляє споживачу Інформаційним листом за формою, наведеною в додатку 3 до цього Договору, та/або сплата рахунку Оператора ГРМ, та/або документально підтверджене споживання природного газу.
- (69) Тобто, всі споживачі природного газу, у тому числі побутові споживачі природного газу вважаються такими, що приєдналися до умов Типового договору розподілу природного газу, якщо підписали заяву-приєднання, здійснили відбір природного газу або здійснили оплату.
- (70) Відповідно до пункту 13 розділу III Правил постачання природного газу, розрахунки (побутовим споживачам) за послуги газопостачання можуть проводитися на підставі даних про об'єм (обсяг) газу, визначений споживачем та Оператором ГРМ за підсумками місяця відповідно до умов договору розподілу природного газу, укладеного між побутовим споживачем та оператором ГРМ, або за плановою величиною середньомісячного споживання в опалювальний та міжопалювальний періоди.
- (71) Відповідно до положень глави 4 розділу IX Кодексу ГРМ, визначення фактичного об'єму споживання (розподілу) природного газу по об'єкту побутового споживача здійснюється на межі балансової належності між Оператором ГРМ і побутовим споживачем на підставі даних лічильника природного газу з урахуванням вимог цього Кодексу та договору.
- (72) Для визначення фактичного об'єму споживання (розподілу) природного газу приймаються дані лічильника газу Оператора ГРМ. У разі відсутності лічильника газу в Оператора ГРМ приймаються дані лічильника газу побутового споживача.
- (73) Згідно з пунктом 4 глави 4 розділу IX Кодексу ГРМ, побутовий споживач, який за умовами договору розподілу природного газу розраховується за лічильником газу, зобов'язаний щомісяця станом на 01 число місяця знімати фактичні показання лічильника газу та протягом п'яти діб (до 05 числа включно) надавати їх Оператору ГРМ способом, визначеним договором розподілу природного газу.
- (74) Відповідно до пункту 5 глави 4 розділу IX Кодексу ГРМ, визначені за умовами цієї глави та договору розподілу природного газу об'єми та обсяг розподілу та споживання природного газу є обов'язковими для їх використання у взаємовідносинах між побутовим споживачем та його постачальником.

- (75) Отже, визначені Оператором ГРМ обсяги розподілу та споживання природного газу є обов'язковими для їх використання постачальником у його взаємовідносинах з побутовими споживачами природного газу.
- (76) На підставі наданої Оператором ГРМ інформації щодо об'єму спожитого газу постачальник здійснює відповідні нарахування оплати за спожитий природний газ і збір коштів за використаний природний газ.
- (77) За інформацією ТОВ «Чернігівгаз збут» (лист вх. № 8-01/8758 від 29.07.2019), ТОВ «Чернігівгаз збут» отримує інформацію про обсяги природного газу, спожитого побутовими споживачами, від АТ «Чернігівгаз».
- (78) Відповідно до матеріалів Справи, для збору та передачі інформації про фактичний об'єм споживання (розподілу / постачання) природного газу (алокація) по об'єкту побутового споживача в АТ «Чернігівгаз» і у ТОВ «Чернігівгаз збут», існує електронна абонентська база споживачів природного газу, яка необхідна для здійснення розрахунків із споживачами. База містить перелік споживачів (субспоживачів), які приєднані до/через газові мережі АТ «Чернігівгаз», їх адреси, фактичний обсяг споживання не менш як у розрізі 12 попередніх місяців, інформацію про вузли обліку природного газу, їх тип і клас точності.
- (79) Тобто, у Відповідача у Справі існує спільне коло побутових споживачів, об'єкти яких знаходяться в межах території ліцензійної діяльності АТ «Чернігівгаз».
- (80) Між АТ «Чернігівгаз» і ТОВ «Чернігівгаз збут» укладено договір на розподіл природного газу від 25.06.2015 № 8-Н (далі – Договір). Предметом договору є зобов'язання газорозподільного підприємства (АТ «Чернігівгаз») надати Замовнику (ТОВ «Чернігівгаз збут») з 01.07.2015 послугу з транспортування природного газу газорозподільними мережами до меж споживачів Замовника відповідно до актів розмежування балансової належності газопроводів та експлуатаційної відповідальності сторін. Газ Замовника, транспортування якого за цим договором здійснює Газорозподільне підприємство, призначений для задоволення населення та релігійних організацій (крім обсягів, що використовуються для виробничо-комерційної діяльності), газоспоживне обладнання яких підключено до газорозподільних мереж. Замовник зобов'язується сплатити Газорозподільному підприємству вартість послуги з транспортування природного газу ГРМ у розмірі, строки та порядку, що передбачені умовами договору.
- (81) Відповідно до п. 3.4 Договору за підсумками розрахункового періоду газорозподільне підприємство формує акт про фактичний обсяг спожитого (протранспортованого) газу та реєстр обсягів розподіленого природного газу споживачам Замовника за розрахунковий період по споживачах постачальника за регульованим тарифом, що є Замовником, та у зазначений строк передає його на погодження Замовникові. За наявності розбіжностей у частині визначення обсягу протранспортованого газу вони підлягають урегулюванню відповідно до умов Договору або в судовому порядку. До вирішення цього питання обсяг протранспортованого газу встановлюється відповідно до даних газорозподільного підприємства.
- (82) Пунктом 4.6 Договору передбачено, що послуги з транспортування природного газу ГРМ підтверджуються підписаним між Газорозподільним підприємством та Замовником актом наданих послуг, що оформлюється з урахуванням обсягу протранспортованого газу за розрахунковий період, визначеного відповідно до розділу III Договору.
- (83) Відповідно до умов Договору обсяги протранспортованого природного газу визначені в актах на підставі даних оператора ГРМ.

- (84) Тобто, АТ «Чернігівгаз», як оператор ГРМ, здійснює облік спожитого природного газу, зокрема визначення спожитих побутовими споживачами обсягів природного газу, а ТОВ «Чернігівгаз збут», як постачальник зі спеціальними обов'язками, здійснює нарахування оплати за спожитий природний газ населенню і збір коштів за використаний природний газ.
- (85) Взаємовідносини побутового споживача з операторами газорозподільних систем і постачальниками природного газу схематично зображено на рисунку

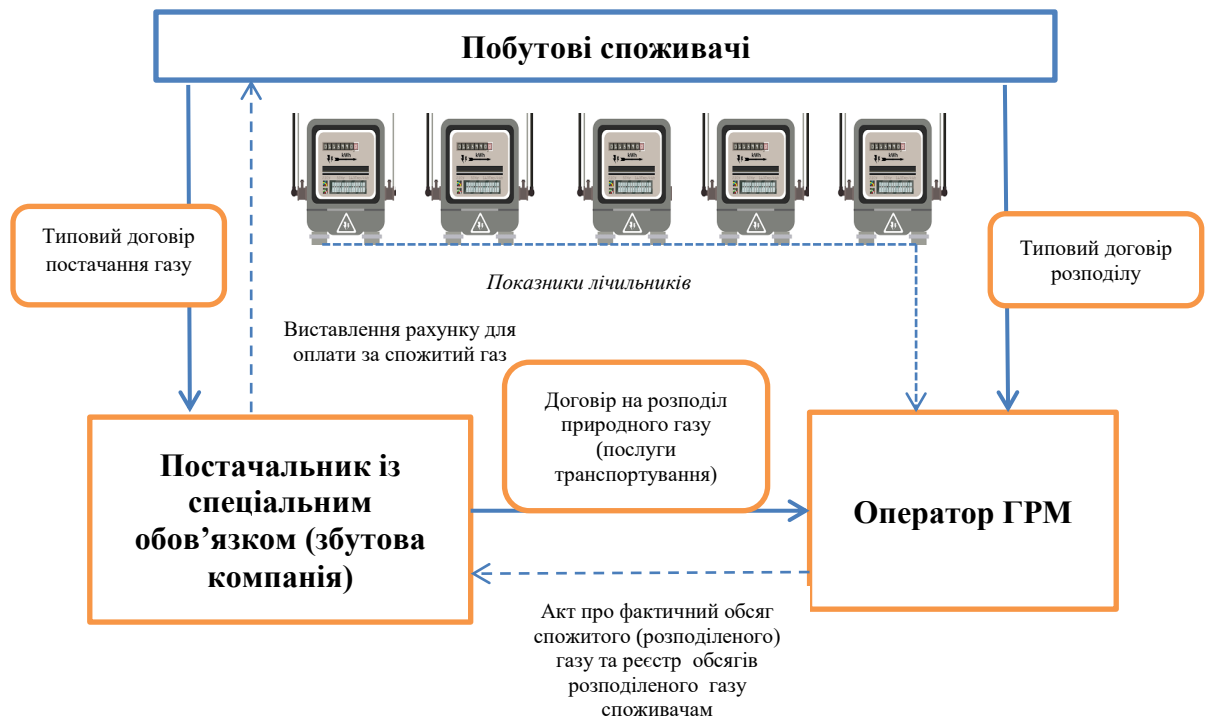

Рис. 1 Взаємовідносини побутового споживача з оператором ГРМ та постачальником природного газу

- (86) Відповідно до умов Правил постачання природного газу оплата побутовим споживачем за надані послуги з газопостачання може провадитися:
- за квитанціями абонентської книжки постачальника;
 - за платіжними документами, які виписуються постачальником.
- (87) При цьому при розрахунку за квитанціями абонентської книжки постачальника споживач самостійно розраховує суму платежу та сплачує його постачальнику не пізніше 10 числа місяця, наступного за розрахунковим.
- (88) При розрахунку за платіжними документами (рахунками постачальника) оплата за послуги з газопостачання має бути здійснена споживачем у терміни, визначені в рахунку, який не може бути меншим п'яти робочих днів з моменту отримання споживачем цього рахунку.
- (89) Відповідно до частини шостої статті 11 Закону України «Про ринок природного газу» для проведення розрахунків за спожитий природний газ постачальники природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, їх структурні підрозділи, а також оптові продавці, що здійснюють продаж природного газу таким постачальникам

на виконання спеціальних обов'язків, покладених на таких продавців, відкривають в установах уповноважених банків поточні рахунки із спеціальним режимом використання для зарахування коштів, що надходять як плата за спожитий природний газ від споживачів.

- (90) Постачальники природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки, та їх структурні підрозділи передбачають у відповідному договорі про відкриття банківського рахунку право банку на договірне списання (перерахування) з поточних рахунків із спеціальним режимом використання коштів, що надходять як плата за спожитий природний газ.
- (91) Споживачі оплачують вартість спожитого ними природного газу шляхом перерахування коштів виключно на поточний рахунок із спеціальним режимом використання для зарахування коштів, що надходять за спожитий природний газ, відкритих в установах уповноваженого банку постачальниками природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки.
- (92) Кошти перераховуються з поточних рахунків із спеціальним режимом використання для зарахування коштів, що надходять за спожитий природний газ, відкритих в установах уповноваженого банку постачальника природного газу, на якого покладені спеціальні обов'язки, згідно з алгоритмом розподілу коштів, затвердженим Регулятором, виключно на:
 - 1) поточний рахунок із спеціальним режимом використання оптового продавця, що здійснює продаж природного газу такому постачальнику на виконання спеціальних обов'язків, покладених на такого продавця;
 - 2) поточний рахунок оператора газотранспортної системи;
 - 3) поточний рахунок оператора газорозподільної системи;
 - 4) поточний рахунок постачальника природного газу, на якого покладені спеціальні обов'язки.
- (93) Відповідно до постанови КМУ від 26.04.2017 № 296 «Деякі питання розрахунків за спожитий природний газ», рекомендовано публічним акціонерним товариством «Державний ощадний банк України», «Укргазбанк» та «Державний експортно-імпорتنний банк» розподіляти кошти, що надходять, починаючи з 1 квітня 2017 року, на поточні рахунки із спеціальним режимом використання постачальників природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки, за спожитий природний газ, зокрема, побутовими споживачами та релігійними організаціями, з використанням нормативів перерахування коштів з поточних рахунків із спеціальним режимом використання постачальників природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки, відкритих в установах уповноважених банків, що надійшли від категорії споживачів «побутові споживачі та релігійні організації» (крім обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності)», розрахованих постачальниками природного газу відповідно до пункту 3 цієї постанови.
- (94) Так, відповідно до пункту 3 зазначеної постанови розрахунок нормативу перерахування коштів здійснюється постачальниками природного газу для зарахування коштів на:
 - поточний рахунок постачальників природного газу в частині оплати за надані послуги з постачання природного газу;
 - поточний рахунок оператора газорозподільної системи в частині оплати за надані послуги постачальнику природного газу з транспортування природного газу розподільними трубопроводами;
 - поточний рахунок оператора газотранспортної системи в частині оплати за надані послуги постачальнику природного газу з транспортування природного газу магістральними трубопроводами;

поточний рахунок із спеціальним режимом використання оптового продавця природного газу в частині оплати за спожитий категорією споживачів «побутові споживачі та релігійні організації (крім обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності)» природний газ.

- (95) Отже, кошти, які сплачуються побутовими споживачами (населенням) у рахунки оплати за спожитий ними газ, надходять на рахунок ТОВ «Чернігівгаз збут» із спеціальним режимом використання і розподіляються уповноваженим банком, згідно нормативом розподілу коштів, на поточні рахунки:
- НАК «Нафтогаз України;
 - АТ «Укртрансгаз»;
 - АТ «Чернігівгаз»;
 - ТОВ «Чернігівгаз збут».
- (96) Тобто, визначення обсягу розподіленого природного газу, сплата за поставлений газ та його розподіл, що відображається в рахунках побутових споживачів, встановлюється через комплекс взаємопов'язаних відносин побутового споживача з оператором ГРМ та постачальником природного газу, на якого покладені спеціальні обов'язки.
- (97) Побутові споживачі природного газу в місті Чернігів та Чернігівській області не можуть відмовитися від послуг з розподілу природного газу, які надає АТ «Чернігівгаз», оскільки це, у свою чергу, унеможливить використання ними придбаного в постачальника ТОВ «Чернігівгаз збут» природного газу для задоволення власних потреб.
- (98) Розподіл природного газу є частиною технологічного процесу забезпечення постачання природного газу населенню. Тобто, оскільки товар визначається як такий, що має для споживача цінність і є не взаємозамінний з іншими товарами, то для побутових споживачів цінність має саме комплексна послуга, яка включає в себе технологічний процес розподілу природного газу та власне самого постачання природного газу. І побутовий споживач, який сплачує за природний газ потребує розподілу природного газу без газопостачання.
- (99) Отже, у період з грудня 2015 по серпень 2019 діє така система отримання послуг газопостачання побутовим споживачем, яка є комплексною послугою з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам. Послуги розподілу та постачання природного газу є двома взаємопов'язаними складовими процесу отримання побутовим споживачем природного газу з метою його використання для власних побутових потреб, у тому числі для приготування їжі, підігріву води та опалення своїх житлових приміщень.
- (100) Враховуючи наведене, товарними межами ринку у Справі є комплексна послуга з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам.**

3.3. Перелік споживачів

- (101) Відповідно до розділу 1 глави 1 Кодексу ГРМ, споживач природного газу (споживач) – фізична особа, фізична особа – підприємець або юридична особа, об'єкти якої в установленому порядку підключені до/через ГРМ Оператора ГРМ, яка отримує природний газ на підставі договору постачання природного газу з метою використання для власних потреб, зокрема в якості сировини, а не для перепродажу.
- (102) Побутовий споживач – фізична особа, яка придбає природний газ з метою використання для власних побутових потреб, у тому числі для приготування їжі, підігріву води та опалення своїх житлових приміщень, що не включає професійну та комерційну діяльність.

- (103) **Отже, споживачами комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам є фізичні особи, які придбають природний газ з метою використання для власних побутових потреб, тобто побутові споживачі.**

3.4. Територіальні (географічні) межі ринку

- (104) Територіальні (географічні) межі ринку певного товару (товарної групи) визначаються шляхом установаження мінімальної території, за межами якої з точки зору споживача придбання товарів (товарної групи), що належать до групи взаємозамінних товарів (товарної групи), є неможливим або недоцільним.
- (105) Відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про ринок природного газу» господарська діяльність на ринку природного газу, пов'язана зокрема з розподілом, та постачанням природного газу, провадиться за умови отримання відповідної ліцензії.
- (106) Ліцензія на провадження господарської діяльності на ринку природного газу видається Регулятором у встановленому законодавством порядку.
- (107) Відповідно до положень підпункту 1.3 пункту 1 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розподілу природного газу, затверджених постановою НКРЕКП від 16.02.2017 № 201, місце провадження господарської діяльності – територія адміністративно-територіальної одиниці (область, район, місто, село тощо), де знаходиться газорозподільна система ліценziata, до якої підключено не менше 50 000 точок приєднання суб'єктів ринку природного газу, щодо якої НКРЕКП прийнято рішення про надання права ліцензіату в її межах здійснювати господарську діяльність з розподілу природного газу.
- (108) Відповідно до постанови НКРЕКП від 19.06.2017 № 807 «Про видачу ліцензії на розподіл природного газу ПАТ «Чернігівгаз», Товариству 1 видано ліцензію на право провадження господарської діяльності з розподілу природного газу в межах території, міста Чернігів та Чернігівської області, де знаходиться газорозподільна система, що перебуває у власності, господарському віданні, користуванні чи експлуатації ПАТ «Чернігівгаз» (далі – територія ліцензійної діяльності АТ «Чернігівгаз»).
- (109) Відповідно до постанови НКРЕКП від 28.05.2015 № 1644 «Про видачу ліцензії на постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за регульованим тарифом ТОВ «Чернігівгаз збут» (переоформлена згідно з рішенням НКРЕКП від 14.09.2015 № 2303), Товариству 2 видано ліцензію на право провадження господарської діяльності з постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за регульованим тарифом на території міста Чернігів та Чернігівської області.
- (110) Відповідно до додатку № 1 до Положення про покладення спеціальних обов'язків на ТОВ «Чернігівгаз збут» покладено обов'язок постачальника природного газу із спеціальними обов'язками для потреб побутових споживачів та релігійних організацій на території ліцензованої діяльності з розподілу природного газу ПАТ «Чернігівгаз».
- (111) **Отже, територіальними (географічними) межами ринку є територія ліцензійної діяльності АТ «Чернігівгаз».**

3.5. Проміжок часу, стосовно якого має визначатися становище суб'єктів господарювання на ринку – часові межі ринку

- (112) Часові межі визначаються як проміжок часу (як правило рік), протягом якого відповідна сукупність товарно-грошових відносин між продавцями (постачальниками, виробниками) і споживачами утворює ринок товару із сталою структурою.

- (113) 3 грудня 2015 року відбулися істотні зміни в законодавстві про ринок природного газу України, що спричинили відповідні зміни у сукупності товарно-грошових відносин між продавцями (постачальниками) і споживачами.
- (114) Часовими межами ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності АТ «Чернігівгаз» є період із грудня 2015 по серпень 2019 року.

3.6. Бар'єри вступу (виходу) на ринок

- (115) Бар'єри вступу на ринок – обставини, що перешкоджають новим суб'єктам господарювання почати конкурувати на рівних із суб'єктами господарювання, що вже діють на певному товарному ринку.
- (116) На сьогодні АТ «Чернігівгаз» здійснює діяльність з розподілу природного газу газорозподільною системою в межах території, визначеної постановою НКРЕКП від 19.06.2017 № 807 «Про видачу ліцензії на розподіл природного газу ПАТ «Чернігівгаз», та відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про природні монополії» є суб'єктом природної монополії.
- (117) Тобто, для вступу нових суб'єктів господарювання на ринок розподілу природного газу існують фактори економічного та організаційного характеру, пов'язані з технологічними особливостями діяльності на ринку розподілу природного газу, необхідними для присутності суб'єкта господарювання на ринку розподілу природного газу, а саме: наявність у суб'єкта господарювання газорозподільної системи або організація використання вже збудованої, що унеможливорює вступ потенційних конкурентів на зазначений ринок.
- (118) Відповідно до Правил постачання природного газу побутовий споживач має право на вільний вибір постачальника та безоплатну зміну постачальника.
- (119) Однак відповідно до постанов КМУ «Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу» від 01.10.2015 № 758, що діяла до 31.03.2017 включно, від 22.03.2017 № 187, що діяла з 01.04.2017 до 31.10.2018 включно, та від 19.10.2018 № 867, діє з 01.11.2018, спеціальні обов'язки на постачальників природного газу, які придбали природний газ у НАК «Нафтогаз України» відповідно до цього Положення, - постачати такий природний газ побутовим споживачам, релігійним організаціям (крім обсягів, що використовуюються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності), покладені на виключне коло постачальників природного газу.
- (120) При цьому відсутні критерії для залучення інших суб'єктів господарювання для виконання таких обов'язків.
- (121) Крім того, відповідно до частини шостої статті 11 Закону України «Про ринок природного газу» для проведення розрахунків за спожитий природний газ **постачальники природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки** для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, їх структурні підрозділи, а також оптові продавці, що здійснюють продаж природного газу таким постачальникам на виконання спеціальних обов'язків, покладених на таких продавців, **відкривають в установах уповноважених банків поточні рахунки із спеціальним режимом використання для зарахування коштів**, що надходять як плата за спожитий природний газ від споживачів.
- (122) Тобто, у незалежного постачальника природного газу, на якого не покладені спеціальні обов'язки, відсутня можливість відкриття в уповноваженому банку рахунку зі спеціальним режимом використання.

(123) Отже, враховуючи вищевикладене, бар'єрами вступу на ринок комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам інших суб'єктів господарювання є:

- фактори економічного та організаційного характеру, пов'язані з технологічними особливостями діяльності з розподілу природного газу;
- нормативно-правові та організаційно-господарські бар'єри діяльності з постачання природного газу побутовим споживачам.

3.7. Установлення монопольного (домінуючого) становища

(124) Відповідно до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розподілу природного газу, розподіл природного газу здійснюється лише на території, затвердженій НКРЕКП, та за наявності у ліцензіата газорозподільної системи, яка перебуває у його власності, користуванні чи експлуатації.

(125) На території міста Чернігів та Чернігівської області господарську діяльність з розподілу природного газу газорозподільною системою, що перебуває у власності, користуванні чи експлуатації суб'єкта господарювання, здійснює лише АТ «Чернігівгаз».

(126) У межах міста Чернігів та Чернігівської області, де розташована газорозподільна система АТ «Чернігівгаз», відсутні інші суб'єкти господарювання, які можуть надавати послуги з розподілу природного газу.

(127) Відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про природні монополії» ринок розподілу природного газу відноситься до природних монополій.

(128) Відповідно до Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу (відносини у перехідний період), затвердженого постановою КМУ від 01.10.2015 № 758, що діяла до 31.03.2017 включно, а також відповідно до Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, затвердженого постановою КМУ від 22.03.2017 № 187, що діяло з 01.04.2017 до 31.10.2018 включно, та постановою КМУ від 19.10.2018 № 867, діє з 01.11.2018, на ТОВ «Чернігівгаз збут» покладено спеціальні обов'язки щодо постачання природного газу побутовим споживачам та релігійним організаціям (крім обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності) на території ліцензованої діяльності з розподілу природного газу АТ «Чернігівгаз».

(129) Постачальники природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки, не конкурують між собою, оскільки вони здійснюють діяльність лише на території ліцензованої діяльності з розподілу природного газу певного оператора ГРМ (АТ «Чернігівгаз»), з якими мають спільне коло побутових споживачів.

(130) Частиною першою статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначено, що суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо:

- (а) на цьому ринку у нього не має жодного конкурента;
- (б) не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин.

(131) Враховуючи вищенаведене, відповідно до частини першої статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» група – «Чернігівгаз» в особі

АТ «Чернігівгаз» та ТОВ «Чернігівгаз збут» у період із грудня 2015 року по серпень 2019 року займала монопольне (домінуюче) становище на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам в територіальних межах ліцензованої діяльності АТ «Чернігівгаз», оскільки на цьому ринку у неї немає жодного конкурента і вона не зазнає значної конкуренції.

4. Нормативно-правове регулювання

- (132) Правові засади функціонування ринку природного газу України визначаються Законом України «Про ринок природного газу» від 09.04.2015 № 329-VIII (вступив в дію з 01.10.2015), Кодексом ГРМ, Кодексом ГТС, Типовим договором на розподіл природного газу, затвердженим постановою НКРЕКП від 30.09.2015 № 2498, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 06.11.2015 за № 1384/27829, тощо.
- (133) Відповідно до абзацу другого другого пункту 3 глави 1 розділу IX Кодексу ГРМ, фактичний об'єм надходження природного газу до/з ГРМ (у тому числі по об'єктах споживачів) за певний період визначається в точках комерційного обліку (на межі балансової належності) на підставі даних комерційних вузлів обліку, встановлених у точках вимірювання, та інших регламентованих процедур у передбачених цим Кодексом випадках.
- (134) Положеннями глави 4 розділу IX Кодексу ГРМ встановлено, **що визначення фактичного об'єму споживання (розподілу) природного газу по об'єкту побутового споживача здійснюється на межі балансової належності між Оператором ГРМ і побутовим споживачем на підставі даних лічильника природного газу з урахуванням вимог цього Кодексу та договору.**
- (135) Для визначення фактичного об'єму споживання (розподілу) природного газу приймаються дані лічильника газу Оператора ГРМ. У разі відсутності лічильника газу в оператора ГРМ приймаються дані лічильника газу побутового споживача.
- (136) Разом з тим **виробничо-технологічні втрати газу** – це газ, що втрачається під час транспортування газу газорозподільними та внутрішньобудинковими мережами, а також під час виконання профілактичних робіт і поточних ремонтів (Методика визначення питомих виробничо-технологічних втрат природного газу під час його транспортування газорозподільними мережами, затверджена наказом Міністерства палива та енергетики України від 30.05.2003 № 264, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 09.07.2003 за № 570/7891 (зі змінами).
- (137) Відповідно до пункту 4 глави 6 розділу III Кодексу ГРМ, об'єм (обсяг) фактичних втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу за підсумками місяця та календарного року визначається Оператором ГРМ відповідно до глави 1 розділу XII цього Кодексу та розраховується як різниця між об'ємом (обсягом) надходження природного газу до ГРМ у відповідний період і об'ємом (обсягом) природного газу, який розподілений між підключеними до/через ГРМ споживачами та переданий в суміжні ГРМ протягом зазначеного періоду.
- (138) При цьому витрати на закупівлю природного газу для покриття нормативних втрат та виробничо-технологічних витрат включаються до тарифу на послуги з розподілу природного газу.
- (139) Оскільки відповідно до Закону України «Про природні монополії» ринок розподілу природного газу відноситься до природних монополій, а оператори ГРМ є суб'єктами природних монополій, ціни на їх послуги на розподіл природного газу регулюються і встановлюються Регулятором.

- (140) Регулятором формування тарифу на послуги розподілу природного газу для суб'єктів господарювання, які отримали або мають намір отримати ліцензію на провадження господарської діяльності з розподілу природного газу, протягом 2015 – 2018 років здійснювалося відповідно до:
- Порядку формування тарифів на послуги з транспортування, розподілу, постачання, закачування, зберігання та відбору природного газу, затвердженого постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України (далі – НКРЕ) від 28.07.2011 № 1384;
 - Процедури встановлення та перегляду тарифів на послуги з транспортування, розподілу, постачання природного газу, закачування, зберігання та відбору природного газу, затвердженої постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики від 03.04.2013 № 369, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 26.04.2013 за № 685/23217 (далі – Процедура);
 - Методики розрахунку тарифів на транспортування та постачання природного газу для підприємств з газопостачання та газифікації, затвердженої постановою НКРЕ від 04.09.2002 № 983 (далі – Методика № 983) (втратила чинність згідно з постановою НКРЕКП від 25.02.2016 № 237);
 - Методики визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу, затвердженої постановою НКРЕКП від 25.02.2016 № 236, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 03.11.2016 за № 1434/29564 (далі – Методика № 236).
- (141) НКРЕКП, затверджуючи тариф на розподіл, затверджує і структуру цього тарифу, яка містить перелік елементів витрат суб'єкта господарювання при здійсненні відповідного виду діяльності, що групуються за елементами витрат собівартості відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року № 318, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 19 січня 2000 року за № 27/4248, та витрат із прибутку.
- (142) Структура тарифу містить елемент витрат «вартість газу на технологічні та власні потреби», тобто обсяги виробничо-технологічних витрат та втрат природного газу (далі – ВТВ) включаються до структури тарифу на послуги з розподілу природного газу.
- (143) Згідно з Методикою № 236 при розрахунку тарифів на послуги з розподілу природного газу враховуються нормовані ВТВ.
- (144) Відповідно до підпункту 14 пункту 4 Положення про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 382/2011 (на підставі якого Міністерство енергетики та вугільної промисловості України (далі – Міненерговугілля) діяло до 01.04.2017), Міненерговугілля відповідно до покладених на нього завдань **затверджувало перелік нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат нафти, природного газу, газового конденсату під час їх видобутку, підготовки до транспортування і транспортування, порядок визначення їх розмірів та ведення їх обліку.**
- (145) Ця норма діяла протягом 2015 – 2016 років.
- (146) Порядок визначення розмірів нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу в газорозподільних мережах було затверджено наказом Міненерговугілля від 23.11.2011 № 737, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 29.11.2011 за № 1361/20099 (далі – Наказ № 737).

- (147) Відповідно до пункту 1 Наказу № 737, річні обсяги нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу в газорозподільних мережах розраховуються відповідно до:
- Методики визначення питомих виробничо-технологічних втрат природного газу під час його транспортування газорозподільними мережами, затвердженої наказом Міністерства палива та енергетики України від 30.05.2003 № 264, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 09.07.2003 за № 570/7891 (далі – Методика 1);
 - Методики визначення питомих виробничо-технологічних витрат природного газу під час його транспортування газорозподільними мережами, затвердженої наказом Міністерства палива та енергетики України від 30.05.2003 № 264, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 09.07.2003 за № 571/7892 (далі – Методика 2);
 - та Методики визначення питомих втрат природного газу при його вимірюваннях побутовими лічильниками в разі неприведення об'єму газу до стандартних умов, затвердженої наказом Міністерства палива та енергетики України від 21.10.2003 № 595, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 25.12.2003 за № 1224/8545 (далі – Методика 3 або Методика № 595).
- (148) Газорозподільні підприємства самостійно згідно з методиками, зазначеними в підпункті 1.1 пункту 1 цього наказу, розраховують річні обсяги нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу на календарний рік та не пізніше ніж за 2 місяці до початку року подають їх на затвердження до Міністерства енергетики та вугільної промисловості України.
- (149) На підставі даних, отриманих від газорозподільних підприємств щодо розрахованих річних обсягів нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу, Міненерговугілля затверджує щодо кожного газорозподільного підприємства розміри нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу в газорозподільних мережах на наступний календарний рік.
- (150) Затверджені розміри нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу є максимально допустимими для певного року.
- (151) При цьому, відповідно до розділу першого Методики № 595, вона призначена для розрахунків питомих втрат газу в разі неприведення до стандартних умов результатів вимірювання об'ємів газу низького тиску, які вимірюються лічильниками, що не мають спеціальних пристроїв для автоматичного приведення до стандартних умов їх показів при зміні тиску та/або температури газу. Питомі втрати газу визначаються підприємствами з газопостачання та газифікації розрахунковим шляхом самостійно згідно з цією Методикою і **включаються до собівартості транспортування газу цих підприємств.**
- (152) Крім того, Методика 1 визначає порядок розрахунків граничних обсягів виробничо-технологічних втрат природного газу під час його транспортування газорозподільними мережами України та забезпечує єдиний підхід до визначення нормативних втрат газу.
- (153) Відповідно до інформації, наданої Міненерговугіллям листом від 06.05.2019 № 03/31-4301 (вх. № 6-01/5552 від 13.05.2019), оператори ГРМ розраховували граничні (максимально можливі) річні обсяги нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ згідно з Методиками 1, 2 та 3.
- (154) Міненерговугілля своїм наказом кожний рік (до 2017 року) затверджувало річні розміри нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат газорозподільних підприємств, на основі яких НКРЕКП затверджувало річні фактичні розміри нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат.

- (155) Розміри нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат газорозподільних підприємств останній раз були затверджені на 2016 рік наказом Міненерговугілля від 25.12.2015 № 847 «Про затвердження розмірів нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат газорозподільних підприємств на 2016 рік» (із змінами) (далі – Наказ № 847).
- (156) Тобто, розміри нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу газорозподільних підприємств в обсягах, які затверджувались наказами Міненерговугілля, були розраховані з урахуванням втрат, які виникають у зв'язку з несприятливим показником побутових лічильників газу до стандартних умов.
- (157) За інформацією НКРЕКП, наданою листом від 19.04.2019 № 4443/16/7-19 (вх. № 7-01/5222 від 02.05.2019), Комісія враховувала при розрахунку тарифів на послуги розподілу природного газу обсяги нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу в газорозподільних мережах, визначені Міненерговугіллям.
- (158) Крім того, у редакції Кодексу ГРМ, яка діяла до 17.03.2017, в абзаці першому пункту 2 глави 6 розділу III Кодексу ГРМ, НКРЕКП було чітко передбачено, що очікувані річні об'єми (обсяги) втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ розраховуються Оператором ГРМ відповідно до Методик 1, 2, 3.
- (159) Отже, до 17.03.2017 порядок визначення та компенсація фактичних втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ, у тому числі визначення питомих втрат природного газу при його вимірюваннях побутовими лічильниками в разі не приведення об'єму газу до стандартних умов, відповідно до Методики 3, було прямо визначено НКРЕКП у Кодексі ГРМ.
- (160) НКРЕКП постановою від 07.11.2016 № 1953 (яка набула чинності з 17.03.2017) внесено зміни до Кодексу ГРМ, якими змінено абзаци пункту 2 глави 6 розділу III щодо розрахунку очікуваних об'ємів (обсягів) втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ, а саме:
- (161) «Очікувані річні об'єми (обсяги) втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ на 2017 рік визначаються НКРЕКП на рівні передбачених об'ємів (обсягів) втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ у тарифі на послуги з розподілу природного газу на 2016 рік відповідного Оператора ГРМ».
- (162) «Очікувані річні об'єми (обсяги) втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ на наступні роки (після 2017 року) визначаються НКРЕКП на рівні передбачених об'ємів (обсягів) втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ у тарифі на послуги з розподілу природного газу поточного року, зменшених на показник ефективності, який встановлюється НКРЕКП щороку до 31 грудня і не може перевищувати 5 %».
- (163) **Отже, виходячи з нормативно-правових документів витрати на закупівлю природного газу для покриття виробничо-технологічних витрат, зокрема для втрат природного газу при його вимірюванні побутовими лічильниками в разі не приведення об'єму газу до стандартних умов, включаються до тарифу на розподіл природного газу.**
- (164) Відповідно до пункту 2 глави 1 розділу IX Кодексу ГРМ, порядок комерційного обліку природного газу (визначення його об'ємів і обсягів) по об'єктах споживачів, у тому числі побутових споживачів, здійснюється згідно з договором розподілу природного газу, укладеним між споживачем та Оператором ГРМ, та з урахуванням вимог цього Кодексу.
- (165) Типовий договір розподілу природного газу є публічним, регламентує порядок та умови переміщення природного газу з метою фізичної доставки Оператором ГРМ

обсягів природного газу, які належать споживачам (їх постачальникам), до об'єктів споживачів, а також правові засади санкціонованого відбору природного газу з газорозподільної системи.

- (166) Умови цього Договору однакові для всіх споживачів України. Споживачем відповідно до цього Договору є фізична або юридична особа чи фізична особа – підприємець, об'єкт якої підключений до газорозподільної системи Оператора ГРМ.
- (167) Отже, Типовий договір розподілу природного газу є однаковим як для побутових споживачів, так і для юридичних осіб.
- (168) Розділ V Типового договору розподілу природного газу містить в собі порядок обліку природного газу, що передається споживачу, відповідно до якого:
- (169) облік (у тому числі приладовий) природного газу, що передається Оператором ГРМ та споживається споживачем на межі балансової належності об'єкта Споживача, здійснюється відповідно до вимог Кодексу газорозподільних систем;
- (170) визначення об'єму розподілу та споживання природного газу по Споживачу здійснюється на межі балансової належності між оператором ГРМ та споживачем на підставі даних комерційного вузла обліку (лічильника газу) визначеного в заяві-приєднання, та з урахуванням регламентних процедур, передбачених Кодексом газорозподільних систем та цим Договором.
- (171) Для визначення об'єму розподілу та споживання природного газу беруться дані комерційного вузла обліку Оператора ГРМ. У разі відсутності комерційного вузла обліку в оператора ГРМ беруться дані комерційного обліку Споживача.
- (172) При цьому за розрахункову одиницю розподіленого та спожитого природного газу береться один кубічний метр (куб. м.) природного газу, приведений до стандартних умов, визначених в Кодексі газорозподільних систем.
- (173) Споживач, що є побутовим, який за умовами договору розраховується за лічильником газу, зобов'язаний щомісяця станом на 01 число місяця знімати фактичні показання лічильника газу та протягом п'яти календарних днів (до 05 числа включно) надавати їх Оператору ГРМ.
- (174) У разі неотримання до 06 числа місяця, що настає за розрахунковим, показань лічильника та за умови, що лічильник газу не оснащений засобами дистанційної передачі даних, фактичний об'єм розподілу та споживання природного газу по споживачу за розрахунковий період визначається Оператором ГРМ на рівні планового місячного об'єму споживання на відповідний період, що розраховується, виходячи з групи споживання Споживача та його середньорічного об'єму споживання природного газу за останні 12 календарних місяців. Якщо за підсумками наступного місяця споживач своєчасно надасть показання лічильника газу, формування об'єму розподілу та споживання природного газу за період зазначеного місяця здійснюється з урахуванням наданих показань.
- (175) Оператор ГРМ має право здійснювати контрольні зняття показань лічильника природного газу Споживача.
- (176) Оператор ГРМ зобов'язується не рідше одного разу на шість місяців здійснювати контрольне зняття показань лічильника газу та формувати об'єм розподілу та споживання природного газу по Споживачу за розрахунковий місяць, в якому було здійснено контрольне зняття показань лічильника газу, з урахуванням його фактичних показань.
- (177) Після визначення загального об'єму розподіленого Споживачу (спожитого ним) природного газу, приведеного до стандартних умов, Оператор ГРМ в установленому

порядку здійснює переведення величини об'єму природного газу в обсяг розподіленої (спожитої) енергії, що має визначатись за трьома одиницями виміру: в – кВт·год, в – Гкал, в – МДж.

- (178) Дані про об'єм (м. куб) та обсяг (кВт·год, Гкал, МДж) розподіленого Споживачу (спожитого ним) природного газу за розрахунковий період (місяць) зазначаються Оператором ГРМ в особистому кабінеті споживача (після його запровадження) та/або в рахунках про сплату послуги за Договором.
 - (179) Оператор ГРМ зобов'язується в установленому порядку передавати інформацію про загальний об'єм та обсяг розподіленого споживачу (спожитого ним) природного газу за відповідний період Оператору ГТС для можливості її використання суб'єктами ринку природного газу, у тому числі постачальником Споживача.
 - (180) Визначені за умовами Договору газу об'єми та обсяги розподілу та споживання природного газу є обов'язковими для їх використання у взаємовідносинах між споживачем та його постачальником.
 - (181) За наявності розбіжностей у частині визначення об'єму та/або обсягу розподіленого та спожитого природного газу вони підлягають урегулюванню відповідно до умов цього Договору або в судовому порядку. До вирішення цього питання величина об'єму та обсягу розподіленого та спожитого природного газу встановлюється відповідно до даних Оператора ГРМ.
 - (182) Однак норми Кодексу ГРМ не містять положень, які регламентують процедуру приведення обсягів спожитого природного газу побутовим споживачами до стандартних умов для здійснення комерційних розрахунків в обсягах (куб. м) та містять виключно процедуру такого приведення для непобутових споживачів.
 - (183) Норми Кодексу ГРМ щодо приведення до стандартних умов для побутових споживачів застосовуються виключно при здійсненні перерахунків об'ємів природного газу в куб. м в енергетичні одиниці та надання їх побутовим споживачам інформаційно.
 - (184) Відповідно до глави I розділу I Кодексу ГРМ:

об'єм природного газу – кількість газу (м куб.), виміряна вузлом обліку природного газу або визначена в результаті інших регламентних процедур, передбачених цим Кодексом;

обсяг (кількість) енергії природного газу – кількість теплової енергії (МДж, Гкал, кВт·год), яка виділяється під час повного згорання певного об'єму природного газу.
 - (185) На сьогодні розрахунки за природний газ здійснюються виключно в куб. м, а переведення в енергетичні одиниці має виключно інформаційний характер, оскільки проведення розрахунків за природний газ в енергетичних одиницях не відбувається.
 - (186) Також відповідно до Правил постачання природного газу, можливість використання за розрахункову одиницю поставленого природного газу метра кубічного природного газу, приведенного до стандартних умов, передбачена лише у відносинах постачання природного газу споживачам, що не є побутовими (пункт 9 розділу II Правил), і не передбачена для відносин із побутовими споживачами (розділ III зазначених Правил).
- 5. Зловживання групою «Чернігів» в особі АТ «Чернігівгаз» і ТОВ «Чернігівгаз збут» монополієм (домінуючим) становищем на ринку**

- (187) У ході розгляду справи з'ясовано, що із жовтня 2018 року група «Чернігівгаз» в особі АТ «Чернігівгаз» і ТОВ «Чернігівгаз збут» почала вчиняти наступні дії.
- (188) ТОВ «Чернігівгаз збут», як збутова компанія оператора газорозподільної системи АТ «Чернігівгаз», почало вказувати в платіжних документах для побутових споживачів суми донарахувань у зв'язку з приведенням об'ємів використаного природного газу до стандартних умов із застосуванням коефіцієнта коригування.
- (189) Такі платіжні документи почали надходити тим побутовим споживачам, що мають прилади обліку газу, лічильники яких не обладнанні корекцією температури та тиску газу до стандартних умов. У зв'язку з чим, ТОВ «Чернігівгаз збут» пропонує споживачам доплатити згідно з перерахунком об'ємів використаного природного газу, враховуючи їх приведення до стандартних умов із застосуванням коефіцієнтів коригування показників побутових споживачів.
- (190) Так, у платіжних документах (рахунках) побутових споживачів ТОВ «Чернігівгаз збут» «Інформація по споживачу» наводиться формула, за якою здійснюється приведення об'єму природного газу за показаннями індивідуальних лічильників до стандартних умов із використанням коефіцієнта приведення до стандартних умов, а в особистих кабінетах міститься посилання на порядок розрахунку обсягів.
- (191) При цьому у платіжних документах було зазначено, що:
*«У рахунку за жовтень 2018 року об'єм природного газу за показаннями Вашого лічильника приведений до стандартних умов.
 Таке приведення передбачене нормативними документами*, оскільки всі взаєморозрахунки, у тому числі зі споживачами, проводяться за 1 куб метр природного газу, приведений до стандартних умов: температура (t)=20°C, тиск природного газу (P)=760 міліметрів ртутного стовпчика (101,325 КПа).
 Ваш побутовий лічильник не вимірює тиск та /або температуру газу тож, відповідно. його показання відображають об'єм спожитого газу в робочих умовах. Приведення об'єму природного газу, виміряного в робочих умовах до стандартних (Vc) здійснюється за формулою:
 $V_c = V \times K$, де
 V – Об'єм газу в робочих умовах, куб. м.;
 K – коефіцієнт приведення до стандартних умов, затверджений методикою Мінпаливенерго.».*
 Рішеннями органів влади було унеможливлене виставлення рахунку населенню із приведенням об'ємів спожитого газу до стандартних умов. Як наслідок, за період 1 грудня 2015 року по 30 вересня 2018 року за Вашим особовим рахунком різниця в об'ємах спожитого газу в стандартних і робочих умовах становить ___куб.м. Питання щодо сплати заборгованості, яке виникло у споживачів через таку різницю не врегульовано. Ми інформуватимемо Вас щодо цього питання.
- *Нормативні документи:*
- Закон України «Про ринок природного газу (п.31 розділу1);
 - ДБН В.2.5.-20-2001 Газопостачання (п.6.105-6.107 розділу 6);
 - ГОСТ 2939-63 «Газы. Условия для определения объема»;
 - Кодекс газорозподільних систем, затверджений постановою НКРЕКП від 30.09.2015 р. № 2494 (п.1 розділ IX);
 - Типовий договір розподілу природного газу, затверджений постановою НКРЕКП № 2498 від 30.09.2015 (п. 5.3, розділу V);
 - Примірний договір купівлі-продажу природного газу з постачальниками природного газу із спеціальними обов'язками для потреб побутових споживачів та релігійних організацій, затвердженим постановою КМУ від 13.07.2016 № 444 (п. 6 Примірного договору купівлі-продажу природного газу).

- (192) Крім того, за інформацією, наявною в матеріалах Справи, на початку липня 2019 року постачальники природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки, почали направляти своїм побутовим споживачам повідомлення про припинення газопостачання та погашення простроченої заборгованості.
- (193) Так у повідомленні зазначається, що *«станом на 12.07.2019 за вашим особистим рахунком _____ накопичена прострочена заборгованість за послуги з газопостачання в сумі _____ грн. на показання лічильника _____ м. куб.*
- На підстав Постанови НКРЕП від 30.09.2015 № 2496 «Про затвердження Правил постачання природного газу, ТОВ «..... збут», вимагає сплатити прострочену заборгованість у повному обсязі не пізніше 30 календарних днів після отримання даного повідомлення.*
- Після повного погашення боргу, Вам необхідно завчасно надати ТОВ «... збут» підтверджені платіжні документи, щоб уникнути припинення газопостачання.*
- Якщо прострочена заборгованість в сумі _____ грн., не буде погашено в строк до 11.09.2019р., споживач зобов'язаний самостійно припинити споживання природного газу шляхом перекриття запірного пристрою перед газовим приладом та надати безперешкодний доступ працівникам Оператора ГРМ для здійснення заходів примусового припинення газопостачання Вашого об'єкту за дорученням ТОВ «... збут».*
- Припинення газопостачання не звільняє споживача від обов'язку сплатити заборгованість. У разі непогашення заборгованості у добровільному порядку, ТОВ «... збут» буде змушене стягнути борг у судовому порядку.*
- Відновлення газопостачання здійснюється за умови оплати простроченої заборгованості та відшкодування вартості припинення й відновлення газопостачання».*
- (194) За роз'ясненнями постачальників природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки, до яких звернулися побутові споживачі щодо виставлених їм боргів, їм було пояснено, що заборгованості за фактично спожиті об'єми газу у них немає, а вказана сума є нарахованою заборгованістю за приведення показників газу до стандартних умов за період з 01.10.2018 по 30.06.2019, яку споживачі мають в обов'язковому порядку сплатити, оскільки у разі її несплати їм буде припинено газопостачання.
- (195) За інформацією, наявною в матеріалах Справи, кількість побутових споживачів групи «Чернігівгаз» в особі АТ «Чернігівгаз» і ТОВ «Чернігівгаз збут» становила:
- у 2015 році – 351 055;
 - у 2016 році – 353 547;
 - у 2017 році – 355 559;
 - у 2018 році – 356 010;
 - у 2019 році – 356 190.
- (196) З них в середньому забезпечених лічильниками газу в період 2015 – 2019 років 91 %, з яких близько 90% побутових споживачів, у яких лічильники газу без термодіагностики і близько 10% побутових споживачів у яких лічильники газу з термодіагностикою.
- (197) За інформацією ТОВ «Чернігівгаз збут», дані щодо різниці в об'ємах спожитого побутовими споживачами газу в стандартних умовах (з приведенням до стандартних умов) і робочих умовах (тобто за показниками побутових лічильників) за період із грудня 2015 року по травень 2019 року становлять 39 826 тис. куб. м на суму 261 105 тис. грн.
- (198) За інформацією, наданою ТОВ «Чернігівгаз збут» листом від 26.07.2019 № 14704-Сл-21805-0719 (вх. Комітету № 8-01/8758 від 29.07.2019) (далі – Лист), ТОВ «Чернігівгаз

збут» отримує від АТ «Чернігівгаз» інформацію про обсяги природного газу, спожитого побутовими споживачами, зокрема і тими, об'єкти яких не забезпечені приладами для приведення їх показань до стандартних умов, як відповідно до фактичних показників лічильників, так і з множенням таких показників на коефіцієнт приведення до стандартних умов. З урахуванням інформації, отриманої від АТ «Чернігівгаз», у квитанціях для побутових споживачів природного газу спочатку інформативно для відома споживачів вказувався обсяг спожитого природного газу з урахуванням коефіцієнта приведення його до стандартних умов, проте до оплати обсяги природного газу, приведенного до стандартних умов, не враховувалися. Починаючи із жовтня 2018 року, ТОВ «Чернігівгаз збут» зазначає в платіжних документах побутовим споживачам, об'єкти яких не забезпечені лічильниками газу з приладами для приведення їх показань до стандартних умов, платежі за обсяги спожитого природного газу приведені до стандартних умов.

- (199) Отже, постачальник для формування платіжних документів побутовим споживачам використовує обсяги природного газу, визначені Оператором ГРМ.
- (200) При цьому обґрунтування використання коефіцієнтів приведення до стандартних умов побутовим споживачам надає саме постачальник природного газу.
- (201) У грудні – листопаді 2015 року відбулися зміни в законодавстві, що регулює ринок природного газу, зокрема 27 листопада 2015 року набрав чинності Кодекс ГРМ, а 01 грудня 2015 року – Типовий договір розподілу природного газу, затверджений постановою НКРЕКП від 30.09.2015 № 2498. Так, було визначено, що природний газ має бути приведений до стандартних умов. Водночас ТОВ «Чернігівгаз збут» зазначає, що не виставляло вказаних обсягів природного газу, приведенного до стандартних умов, для оплати споживачам через ряд об'єктивних причин, «... оскільки чинні нормативні документи, що регулюють питання приведення природного газу до стандартних умов, мали сумнів щодо приведення природного газу до стандартних умов фізичним особам. Крім того, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) повідомляла про свою позицію щодо неможливості включати до рахунків споживачів додаткових плат, які не передбачені пунктом 13 Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносупільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу (лист від 14.02.2018 № 1442/16.2/7-18)...».
- (202) Отже, незважаючи на застереження Регулятора щодо неправомірності включення до сплати побутовим споживачам додаткових нарахунків, ТОВ «Чернігівгаз збут» із жовтня 2018 року почало включати до рахунків для оплати побутовими споживачами об'єми використаного природного газу, приведені до стандартних умов, понад показники лічильників.
- (203) Враховуючи вищезазначене, ТОВ «Чернігівгаз збут» із жовтня 2018 року почало включати до платіжних документів (квитанцій, рахунків) суми додаткових нарахунків, у зв'язку з приведенням об'ємів використаного природного газу до стандартних умов, понад показники лічильника, що призводить до понесення додаткових витрат побутовими споживачами.
- (204) При цьому слід зазначити, що зазначені дії відбулися на початку опалювального сезону 2018 року та тривали щонайменше по серпень 2019 року.
- (205) За інформацією, наданою АТ «Чернігівгаз», ПАТ «Чернігівгаз» визначає обсяги розподіленого природного газу побутовим споживачам з урахуванням приведення до стандартних умов починаючи з 01 грудня 2015 року.
- (206) АТ «Чернігівгаз» повідомило, що здійснює приведення об'ємів спожитого природного газу до стандартних умов виходячи з такого:

- (207) Відповідно до Закону України «Про ринок природного газу», природний газ є товарною продукцією, що перебуває у газоподібному стані за стандартних умов. «... Тобто, на законодавчому рівні чітко визначено, що природний газ, який не приведено до стандартних умов, не може розглядатися в якості товару. Відповідно, будь-які господарські операції з газом, який не є товаром, будуть визначатися як безтоварні».
- (208) Відповідно до статті 18 Закону України «Про ринок природного газу», постачання природного газу споживачам здійснюється за умови наявності вузла обліку природного газу. Побутові споживачі у разі відсутності приладів обліку природного газу споживають природний газ за нормами, встановленими законодавством, до термінів, передбачених у частині першій статті 2 Закону України "Про забезпечення комерційного обліку природного газу". Результати вимірювань вузла обліку природного газу можуть бути використані за умови забезпечення єдності вимірювань.
- (209) В даному випадку єдність вимірювання полягає в тому, що всі учасники на ринку природного газу здійснюють операції з природним газом, який приведений до стандартних умов. Зокрема, будь-які договори між газовидобувними підприємствами, НАК «Нафтогаз України» чи іншими постачальниками газу, так само як і договори транспортування газу магістральними газопроводами за участю ПАТ «Укртрансгаз» чи договори розподілу природного газу з операторами ГРМ оперують обсягами природного газу, приведенного до стандартних умов.
- (210) ПАТ «Чернігівгаз», як оператор ГРМ, керується Кодексом ГРМ. Пунктом 3 глави 1 розділу IX передбачено, що об'єм природного газу в точках комерційного обліку має бути приведений до стандартних умов та переведений в одиниці енергії (обсяг) згідно з порядком затвердженим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в нафтовій галузі.
- (211) Відповідно до пункту 5.3 Розділу V Типового договору розподілу природного газу за розрахункову одиницю розподіленого та спожитого природного газу береться один кубічний метр природного газу, приведений до стандартних умов.
- (212) Пунктом 4 Постанови НКРЕКП від 26 січня 2017 року № 84 «Про затвердження Змін до деяких постанов НКРЕКП щодо запровадження на ринку природного газу використання одиниць енергії», яка набрала чинності 15.03.2017 року прямо передбачено зобов'язання операторів ГРМ – додатково передбачити у платіжних документах споживачів за послуги з розподілу природного газу, а також в особистому кабінеті споживача інформацію про розмір коефіцієнту приведення до стандартних умов (якщо вузол обліку природного газу споживача не приводить в автоматичному режимі об'єм природного газу до стандартних умов), розмір середньозваженої вищої теплоти згоряння за розрахунковий період, а також обсяг енергії спожитого природного газу (за трьома одиницями виміру: кВт·год, Гкал, МДж).
- (213) Розділом XV Кодексу ГРМ передбачено, що для проведення розрахунків по вузлах обліку, які не обладнані корекцією тиску та температури, коефіцієнт приведення до стандартних умов (k) необхідно визначати за відповідними додатками до Методики приведення об'єму природного газу до стандартних умов за показами побутових лічильників у разі відсутності приладів для вимірювання температури та тиску газу, затвердженої наказом Міністерства палива та енергетики України від 26 лютого 2004 року № 116 , зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 19 березня 2004 року за № 346/8945 (далі – Методика № 116).
- (214) Таким чином, Регулятор передбачив, що застосування коефіцієнтів, які передбачені Методикою № 116, здійснюється до всіх категорій споживачів, в тому числі і до побутових.

- (215) Пунктом 1 розділу 6 глави III Кодексу ГРМ передбачено, що з урахуванням специфіки переміщення природного газу газорозподільною системою, що пов'язана з умовною нормативною герметичністю газопроводів, з'єднувальних деталей, арматури, компенсаторів, газового обладнання, інших приладів та обладнання (тобто стан, за якого можливий витік газу, що не може бути зафіксований органолептичним методом) та витоками газу під час технічного огляду чи обслуговування, поточного ремонту, заміни арматури, приладів, обладнання, устаткування, Оператор ГРМ укладає договір (договори) на закупівлю природного газу для покриття об'ємів (обсягів) фактичних витрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ для забезпечення фізичного балансування ГРМ та власної господарської діяльності. Тобто цим пунктом Регулятор доводить, що приведення обсягів природного газу до стандартних умов не входить до фактичних витрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ.
- (216) Таким чином, як зазначає АТ «Чернігівгаз» «... облік Операторами ГРМ природного газу на особових рахунках побутових споживачів з урахуванням приведення обсягів, визначених їх лічильниками, до стандартних умов, відповідає чинному законодавству та ставить в рівні умови всіх учасників ринку природного газу».
- (217) Крім того, ТОВ «Чернігівгаз збут» Листом повідомило, що постачальники вимушені виставляти до сплати побутовим споживачам рахунки із зазначенням фактичних показників лічильників газу, а розрахунок з продавцем природного газу АТ НАК «Нафтогаз України» має проводитись Постачальником відповідно до обсягу, який приведений до стандартних умов.
- (218) Тобто, відповідна різниця об'ємів природного газу між обсягом закупленого газу та проданого Постачальником газу побутовим споживачам (за робочих умов) безпосередньо впливає на фінансовий стан Постачальника, який несе прямі збитки в розмірі вартості вказаної вище різниці об'ємів природного газу, та при цьому позбавлений ще й права нараховувати їх до оплати побутовим споживачам.
- (219) Таким чином, ТОВ «Чернігівгаз збут» починаючи з жовтня 2018 року виставляє в платіжних документах (квитанціях) побутовим споживачам, об'єкти яких не забезпечені лічильниками газу з приладами для приведення їх показань до стандартних умов, платежі за обсяги спожитого природного газу приведені до стандартних умов.
- (220) Такі пояснення групи «Чернігівгаз» в особі АТ «Чернігівгаз» та ТОВ «Чернігівгаз збут» не враховують положень нормативно-правових актів і навіть прямо їм суперечать, а саме:
1. Відповідно до Правил постачання природного газу, можливість використання за розрахункову одиницю поставленого природного газу метра кубічного природного газу, приведенного до стандартних умов, передбачена лише у відносинах постачання природного газу споживачам, що не є побутовими (пункт 9 розділу II Правил), і не передбачена для відносин із побутовими споживачами (розділ III зазначених Правил).
 2. Норми Кодексу ГРМ не містять положень, які регламентують процедуру приведення обсягів спожитого природного газу побутовими споживачами до стандартних умов для здійснення комерційних розрахунків в обсягах (куб. м), та містять виключно процедуру такого приведення для споживачів, які не є побутовими. Норми Кодексу ГРМ щодо приведення до стандартних умов для побутових споживачів застосовуються виключно при здійсненні перерахунків об'ємів природного газу (куб. м) в енергетичні одиниці (кВт·год) та наданні їх побутовим споживачам інформаційно.

3. Методика № 116 поширює свою дію тільки на суб'єктів господарювання, які у господарсько-виробничій діяльності для вимірювання об'єму спожитого газу використовують лічильники, крім випадків використання газу за показанням лічильників громадянами-підприємцями для власних потреб. Оскільки побутові споживачі не є суб'єктами господарювання та громадянами-підприємцями норми, Методики № 116, зокрема величини коефіцієнтів, також не можуть бути застосовані по відношенню до побутових споживачів, які згідно з пунктом 2.2 Договору постачання природного газу здійснюють використання природного газу виключно на власні побутові потреби, у тому числі для приготування їжі, підігріву води та опалення своїх жилих приміщень, що не включає професійну та комерційну діяльність.

Отже, застосування коефіцієнта приведення об'єму природного газу до стандартних умов, згідно з додатками до Методики № 116, до побутових споживачів не має жодних правових підстав.

4. Посилання АТ «Чернігівгаз» на норми розділу XV «Порядку перерахунку об'єму природного газу в його обсяг, визначений в одиницях енергії» Кодексу ГРМ, який і містить посилання на додатки до Методики № 116, як підтвердження права застосовувати до побутових споживачів коефіцієнти приведення до стандартних умов, є необ'єктивним та не враховує норм пункту в цілому.

Оскільки розрахунок обсягу природного газу до стандартних умов виконується як складова частина розрахунку обсягу природного газу в енергетичних одиницях, «обсяг енергії виміряного об'єму газу за певний період розраховують шляхом перемноження цього об'єму, приведенного до стандартних умов, на середньозважене значення вищої теплоти згорання газу за цей період» і не може бути вирваний з контексту для розрахунку приведення до стандартних умов обсягу газу, спожитого побутовими споживачами.

При цьому Кодекс ГРМ був доповнений розділом XV «Порядку перерахунку об'єму природного газу в його обсяг, визначений в одиницях енергії» згідно з постановою НКРЕКП від 26.01.2017 № 84, яка набула чинності з 15.03.2017.

Однак із квітня 2017 року до жовтня 2018 року група «Чернігівгаз» в особі АТ «Чернігівгаз» і ТОВ «Чернігівгаз збут» не вбачали правових підстав для донарахування обсягів природного газу з приведенням до стандартних умов при розрахунках з побутовими споживачами.

Також слід зазначити, що жодних змін у законодавстві, а саме із жовтня 2018 року, коли побутовим споживачам почали приходити квитанції з донарахуванням обсягів природного газу, у цій частині та в цей період не було.

5. Виходячи з нормативно-правових документів витрати на закупівлю природного газу для покриття виробничо-технологічних витрат, зокрема для втрат природного газу при його вимірюваннях побутовими лічильниками в разі не приведення об'єму газу до стандартних умов, включаються до тарифу на розподіл природного газу.

Отже, застосовувати коригуючі коефіцієнти до показників лічильників побутових споживачів, факту, що витрати на покриття втрат газу через неприведення до стандартних умов не закладені до тарифу (або закладені в неповному обсязі), є необґрунтованим.

Чинним законодавством України не визначено право постачальників природного газу додатково стягувати зі споживачів плату за природний газ, використаний оператором ГРМ для покриття його втрат через неприведення до стандартних

умов, а також не визначено порядку обчислення обсягу та механізм перерахування постачальником природного газу оператору ГРМ коштів на покриття таких втрат.

Встановлення економічно обґрунтованих тарифів на розподіл природного газу та визначення механізмів і джерел покриття недоотриманої тарифної виручки та/чи збитків, отриманих при здійсненні ліцензованої діяльності з розподілу природного газу, належать до повноважень НКРЕКП та має вирішуватись нею за обґрунтованими подання відповідного оператора ГРМ у порядку та спосіб, визначені законодавством.

- (221) Відповідно до положень статті 4 Закону України «Про ринок природного газу» державне регулювання ринку природного газу здійснює Регулятор у межах повноважень, визначених цим законом та іншими актами законодавства.
- (222) При цьому, відповідно до пункту 32 статті 1 цього Закону регулятором ринку природного газу є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.
- (223) Відповідно до положень пункту 2.2. глави 2 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності на ринку природного газу, затверджених постановою НКРЕКП від 16.02.2017 № 201, при провадженні ліцензованої діяльності ліцензіат повинен, зокрема, надавати послуги розподілу природного газу за тарифами, що встановлені НКРЕКП.
- (224) Тариф на розподіл природного газу для АТ «Чернігівгаз» було затверджено постановами НКРЕКП від 29.12.2015 № 3196, від 24.03.2016 № 456 (із змінами), від 15.12.2016 № 2315.
- (225) 23.11.2018 НКРЕКП було прийнято 42 постанови (№ 1487-1528), якими заборонено Операторам ГРМ, у тому числі й ПАТ «Чернігівгаз», приводити об'єми використаного природного газу побутовими споживачами до стандартних умов при здійсненні комерційних розрахунків за використаний природний газ побутовими споживачами.
- (226) НКРЕКП листом від 29.12.2018 № 01-16/54-ДСК [інформація для службового користування].
- (227) Також у листі зазначено, що [інформація для службового користування].
- (228) 29.03.2019 НКРЕКП прийнято постанову № 473 «Про накладення штрафу на ПАТ «Чернігівгаз» за порушення Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розподілу природного газу та здійснення заходів державного регулювання», відповідно до якої накладено штраф у розмірі 850 000 (вісімсот п'ятдесят тисяч) гривень на ПАТ «Чернігівгаз» за порушення пункту 2.1 глави 2 Ліцензійних умов щодо здійснення господарської діяльності з дотриманням вимог Закону України «Про ринок природного газу», чинних Кодексу газорозподільних систем, інших нормативно-правових актів, державних будівельних норм та нормативних документів у сфері нафтогазового комплексу, а саме, вимог глави 4 розділу IX Кодексу ГРМ у частині визначення фактичного об'єму споживання (розподілу) природного газу по об'єктах побутових споживачів, крім споживачів за ЕІС-кодами 65XM41A739494319, 56XM41A62976929R, 65XM41C96878663V, 56XM41G60500719K, 56XM41E61068426W, 56XM41G57317367P.
- (229) Разом із цим, зазначеною постановою зобов'язано ПАТ «Чернігівгаз» привести свої дії у відповідність із вимогами чинного законодавства шляхом здійснення перерахунку споживачам у частині визначення фактичного об'єму споживання (розподілу) природного газу по об'єкту побутового споживача на підставі даних лічильників природного газу, починаючи з жовтня 2018 року, крім споживачів за ЕІС-кодами

65XM41A739494319, 56XM41A62976929R, 65XM41C96878663V, 56XM41G60500719K, 56XM41E61068426W, 56XM41G57317367P.

- (230) Також НКРЕКП листом від 01.04.2019 № 3557/14/7-19 (вх. № 7-01/4058 від 03.04.2019) повідомило Комітет щодо можливих ознак зловживання ПАТ «Чернігівгаз» монопольним становищем на ринку природного газу в частині неправомірних донарахувань побутовим споживачам обсягів спожитого природного газу, які враховують різницю у приведенні до стандартних умов.
- (231) Крім того, листом від 26.07.2019 № 14-7ДСК-34-ДСК (вх. № 8-102-ДСК від 29.07.2019) ПАТ НАК «Нафтогаз Україна» (далі – Компанія) повідомило Комітет, що, такі донарахування побутовим споживачам є неправомірними, оскільки із жовтня 2018 року не було прийнято відповідних змін до Кодексу ГРМ, Типового договору розподілу природного газу, якими змінювався б порядок взаємовідносин оператора ГРМ з побутовим споживачем у частині визначення обсягу розподіленого газу, які використовують постачальники природного газу при встановленні рахунків споживачам.
- (232) При цьому в листі ПАТ НАК «Нафтогаз Україна» здійснило оцінку потенційних збитків, які завдані неправомірними діями операторів ГРМ щодо приведення об'ємів споживання природного газу до стандартних умов для побутових споживачів. Так, «загальний об'єм природного газу, який було продано компанією постачальника газу із спеціальними обов'язками з метою подальшого постачання населенню, які здійснювали свою діяльність на території зазначених операторів ГРМ у період з 01.01.2016 по 30.06.2019, становить близько 27 млрд м куб. Припускаючи, що в середньому за зазначеними операторами ГРМ розбіжність між об'ємом спожитого газу, приведенного до стандартних умов, та об'ємом газу визначеним за робочими умовами лічильників становить 3,44 % від загального об'єму розподілу природного газу побутовим споживачам, «донарахування» побутовим споживачам природного газу у зв'язку з приведенням до стандартних умов, можуть призвести до завищення об'єму природного газу, який був придбаний постачальниками за цінами нижче за ринкові з ресурсів Компанії на 0,93 млрд м куб.
- (233) Разом із цим Комітетом встановлено, що протягом грудня 2015 – серпня 2019 року на регіональних ринках комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам в Україні діяло:
- 42 оператори ГРМ (до жовтня 2018 року – 44 оператори ГРМ) (мають ліцензії на провадження господарської діяльності з розподілу природного газу на відповідній території);
- 39 постачальників природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки щодо постачання природного газу побутовим споживачам та релігійним організаціям (крім обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності) на відповідних територіях.
- (234) При цьому аналіз інформації, отриманої Комітетом від інших учасників ринку, які діють у межах ліцензованої діяльності, а саме:
- (235) від операторів ГРМ, а саме: ПАТ «Гадячгаз», лист від 09.08.2019 № 938/832/03 (вх. № 8-01/9362 від 12.08.2019); ПАТ «Донецькоблгаз», лист від 23.07.2019 № 15/1-1796 (вх. № 8-01/8628 від 26.07.2019); ПАТ «Київгаз», лист від 23.07.2019 № 1884/09-2 (вх. № 8-01/8594 від 25.07.2019); ВАТ «Кіровоградгаз», лист від 24.07.2019 № 03-1/2630 (вх. № 8-01/8772 від 30.07.2019); ПАТ «Користишівгаз», лист від 19.07.2019 № 102/1 (вх. № 8-01/8572 від 25.07.2019); ПАТ «Кременчукгаз», лист від 26.07.2019 № 29/4498 (вх. № 8-01/8671 від 29.07.2019); АТ «Луганськгаз», лист від 18.07.2019 № 01-02-45/1402 (вх. № № 8-01/8793 від 30.07.2019); ПАТ «Маріупольгаз», лист від

31.07.2019 № 08-1139 (вх. № 8-01/9001 від 02.08.2019); ПАТ «Мелітопільгаз», лист від 18.07.2019 № 889 (вх. № 8-01/8379 від 22.07.2019); ПАТ «Одесагаз», лист від 09.08.2019 № 02/08-703 (вх. № 8-01/9305 від 12.08.2019); ПАТ «Полтавагаз», лист від 08.08.2019 № 1.4/7091/4252 (вх. № 8-01/9301 від 12.08.2019); ПАТ «Тернопільгаз», лист від 25.07.2019 № 03/930 (вх. № 8-01/8979 від 02.08.2019); ПАТ «Уманьгаз», лист від 24.07.2019 № 931 (вх. № 8-01/8627 від 26.07.2019); ПАТ «Черкасигаз», лист від 15.07.2019 № 1385/29 (вх. № 8-01/8218 від 17.07.2019); ПАТ «Шепетівкагаз», лист від 24.07.2019 № 832 (вх. № 8-01/8659 від 26.07.2019); ДП «Монтажник «ТОВ ТД «Валіонор», лист від 24.07.2019 № 525 (вх. № 8-01/8640 від 26.07.2019); ТОВ «Газопостачсервіс», лист від 09.07.2019 № 190 (вх. № 8-01/8344 від 22.07.2019); ДП «Кременецьке управління постачання газу», лист від 25.07.2019 № 546 (вх. № 8-01/8707 від 29.07.2019); ПАТ «Херсонгаз», лист від 08.08.2019 № 190808/1014/2963 (вх. від 12.08.2019 № 8-01/9293);

(236) від збутових компаній операторів ГРМ, а саме: ТОВ «Кременчукгаз-постачання», листом від 26.07.2019 № 757-19 (вх. Комітету № 8-01/8672 від 29.07.2019); ПАТ «Донецькоблгаз», лист від 18.07.2019 № 15/1-1765 (вх. № 8-01/8629 від 26.07.2019); ДП «КиївгазЕнерджі» ПАТ «Київгаз», лист від 22.07.2019 № 998/01 (вх. № 8-01/8780 від 30.07.2019); АТ «Луганськгаз», лист від 18.07.2019 № 01-02-45/1393 (вх. № 8-01/8792 від 30.07.2019); ДП «Центргаз ВАТ «Кіровоградгаз», лист від 24.07.2019 № 2354 (вх. № 98-01/8790 від 30.07.2019); ТОВ «Поліссягаз», лист від 11.07.2019 № 73 (вх. № 8-01/8500 від 24.07.2019); ТОВ «Азовгаз», лист від 25.07.2019 № 650 (вх. № 8-01/8660 від 26.07.2019); ДП «Газ Мелітополя» ПрАТ «Мелітопольгаз», лист від 23.07.2019 № 540 (вх. № 8-01/8719 від 29.07.2019); ТОВ «Одесагаз-постачання», лист від 08.08.2019 № 5.0-12/2600 (вх. № 8-01/9298 від 12.08.2019); ТОВ «Полтавагаз збут», лист від 09.08.2019 № 05/2208 (вх. № 8-01/9352 від 12.08.2019); ТОВ «Тернопільоблгаз», лист від 26.07.2019 № 328 (вх. № 8-01/8656 від 26.07.2019); ДП «Газпостач» ПрАТ Тернопільміськгаз», лист від 16.07.2019 № 443 (вх. № 8-01/8257 від 18.07.2019); ТОВ «Уманьгаз збут», лист від 23.07.2019 № 365 (вх. № 8-01/8626 від 26.07.2019); ТОВ «Херсонрегіонгаз», лист від 08.08.2018 № 190808 /ю/11 (вх. № 8-001/9292 від 12.08.2019); ТОВ «Черкасигаз збут», лист від 12.07.2019 № 592/5 (вх. № 8-01/8219 від 17.07.2019); ДП «Шепетікага» ПАТ «Шепетівкагаз», лист від 11.07.2019 № 428 (вх. № 8-01/8091 від 15.07.2019); ДП «Монтажник» ТОВ «Валіонор», лист від 24.07.2019 № 527 (вх. № 8-01/8641 від 26.07.2019); ТОВ «Газопостачсервіс», лист від 08.07.2019 № 189 (вх. № 8-01/8488 від 23.07.2019); ДП «Кременецьке управління постачання та реалізації газу», лист від 19.07.2019 № 542 (вх. № 8-01/8571 від 25.07.2019), показав таке.

(237) Так, оператори ГРМ, крім ПАТ «Полтавагаз», ПАТ «Херсонгаз», ПАТ «Гадячгаз», ПАТ «Кременчукгаз», повідомили Комітет про те, що обсяги розподіленого природного газу побутовим споживачам операторами ГРМ передаються до постачальників природного газу, на яких покладено спеціальні обов'язки (збутовим компаніям) у фактичних показниках (робочих умовах) без множення таких показників на коефіцієнт приведення до стандартних умов.

(238) У свою чергу, і їхні збутові компанії, на яких покладено обов'язок постачальника природного газу із спеціальними обов'язками для потреб побутових споживачів та релігійних організацій на території ліцензованої діяльності певного оператора ГРМ, повідомили Комітет, що обсяг спожитого природного газу у платіжних документах (квитанціях), які надавалися побутовим споживачам, об'єкти яких не забезпечені лічильниками газу з приладами для приведення їх показників до стандартних умов, зазначалися відповідно до фактичних показників (робочих умов) лічильників побутових споживачів без множення таких показників на коефіцієнт приведення до стандартних умов.

- (239) При цьому частина зазначених операторів ГРМ повідомили, що «встановленим тарифом на розподіл природного газу в 2016 році Оператору ГРМ передбачено компенсацію обсягів питомих втрат природного газу при його вимірюванні побутовими лічильниками в разі не приведення об'єму газу до стандартних умов». Але, як повідомили деякі оператори ГРМ, з невідомих для них причин, ця компенсація в рази менша за подані ними розрахунки.
- (240) Крім того, більшість постачальників природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки (збутові компанії), повідомили, що не зазнавали збитків у розмірі різниці між обсягами спожитого побутовими споживачами природного газу, визначеними з урахуванням приведення до стандартних умов, і тими, які були визначені відповідно до фактичних показників (робочих умов) лічильників побутових споживачів.
- (241) Також постачальники природного газу, зокрема ТОВ «Поліссягаз», повідомили, що «прямих збитків Товариство не зазнавало, так як різниця між обсягами спожитого природного газу, визначеними з урахуванням приведення до стандартних умов і тими, які були визначені відповідно до фактичних показників (робочих умов) лічильників побутових споживачів відносилась на втрати оператора ГРМ – ПРАТ «Коростишівгаз».
- (242) ПАТ «Полтавагаз», ПАТ «Херсонгаз», ПАТ «Гадячгаз» і ПАТ «Кременчукгаз» у своїх листах повідомили, що обсяги розподіленого природного газу побутовим споживачам товариств передаються до постачальників природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки, з множенням коефіцієнта коригування показників побутових лічильників природного газу до стандартних умов.
- (243) При цьому їхні збутові компанії, а саме: ТОВ «Полтавагаз збут», ТОВ «Херсонрегіонгаз» і ТОВ «Кременчукгаз-постачання», повідомили, що в рахунках на сплату послуг з газопостачання побутових споживачів обсяг спожитого природного газу визначається ними відповідно до фактичних показників лічильників газу побутових споживачів.
- (244) Також ТОВ «Полтавагаз збут», ТОВ «Херсонрегіонгаз» і ТОВ «Кременчукгаз-постачання» повідомили, що вартість обсягу спожитого природного газу зазначали в рахунках, які надавались споживачам без застосування коефіцієнта приведення до стандартних умов обсягів газу, оскільки з боку органів влади, НКРЕКП постійно доводились застереження щодо недопущення проявлення до сплати побутовим споживачам додаткових нарахувань. Однак зазначені товариства зазнають збитків у вигляді різниці грошових коштів, сплачених ПАТ НАК «Нафтогаз Україна» відповідно до актів приймання-передачі, та отриманих коштів від побутових споживачів за фактичний обсяг спожитого природного газу.
- (245) Тобто, більшість операторів ГРМ і постачальники природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки для постачання природного газу для потреб побутових споживачів на території ліцензованої діяльності певного оператора ГРМ, не здійснюють приведення об'ємів використаного природного газу побутовими споживачами до стандартних умов при здійсненні комерційних розрахунків за використаний природний газ побутовими споживачами.
- (246) Тобто, 22 оператори та їх постачальники природного газу (збутові компанії) виконують норму, яка закріплена законодавством, і не нараховують об'єми використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками, при здійсненні комерційних розрахунків.
- (247) У той же час, за інформацією, наявною в Комітеті, крім АТ «Чернігівгаз», ще 19 операторів ГРМ, а саме: АТ «Вінницягаз», АТ «Волиньгаз», АТ «Дніпрогаз», АТ «Дніпропетровськгаз», АТ «Житомиргаз», АТ «Закарпатгаз», АТ «Запоріжгаз», АТ «Івано-Франківськгаз», АТ «Київоблгаз», АТ «Криворіжгаз», АТ «Львівгаз»,

АТ «Миколаївгаз», АТ «Рівнегаз», АТ «Сумигаз», АТ «Тисменицягаз», АТ «Харківгаз», АТ «Харківміськгаз», АТ «Хмельницькгаз», АТ «Чернівцігаз», з грудня 2015 року здійснюють донарахування об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками, та передають зазначену інформацію до своїх збутових компаній (які є їх дочірніми підприємствами) - постачальників природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки (ТОВ «Вінницягаз збут», ТОВ «Волиньгаз збут», ТОВ «Дніпропетровськгаз збут», ТОВ «Житомиргаз збут», ТОВ «Закарпатгаз збут», ТОВ «Запоріжгаз збут», ТОВ «Івано-Франківськгаз збут», ТОВ «Київоблгаз збут», ТОВ «Львівгаз збут», ТОВ «Миколаївгаз збут», ТОВ «Рівнегаз збут», ТОВ «Сумигаз збут», ТОВ «Харківгаз збут», ТОВ «Хмельницькгаз збут», ТОВ «Чернівцігаз збут», ТОВ «Чернігівгаз збут»), які, в свою чергу, із жовтня 2018 року почали виставляти їх у рахунках (квитанціях) побутовим споживачам.

(248) Зазначені 20 операторів ГРМ та їх збутові компанії можуть бути пов'язані між собою відносинами контролю відповідно до статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» і розглядатися як такі, що входять до так званої групи «РГК». Про пов'язаність діяльності зазначених юридичних осіб свідчить таке:

1. Призначення (обрання) фізичної особи – громадянина Великої Британії Девіда Етоні Ховарда Брауна з 01.05.2018 головою наглядової ради одночасно в усіх акціонерних товариствах: «Сумигаз» (м. Суми), «Запоріжгаз» (м. Запоріжжя), «Чернігівгаз» (м. Чернігів), «Дніпропетровськгаз» (м. Дніпро), «Львівгаз» (м. Львів), «Хмельницькгаз» (м. Хмельницький), «Криворіжгаз» (м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл.), «Тисменицягаз» (м. Тисмениця, Івано-Франківська обл.), «Миколаївгаз» (м. Миколаїв), «Київоблгаз» (м. Київ), «Івано-Франківськгаз» (м. Івано-Франківськ), «Рівнегаз» (м. Рівне), «Дніпрогаз» (м. Дніпро), «Закарпатгаз» (м. Ужгород), «Чернівцігаз» (м. Чернівці), «Харківміськгаз» (м. Харків), «Житомиргаз» (м. Житомир), «Харківгаз» (м. Харків), «Вінницягаз» (м. Вінниця), «Волиньгаз» (м. Луцьк).

Відповідно до пункту 2 статті 22 Закону концентрацією визнається, зокрема, призначення або обрання на посаду керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особи, яка вже обіймає одну чи кілька з перелічених посад в інших суб'єктах господарювання, або створення ситуації, при якій більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів двох чи більше суб'єктів господарювання обіймають одні й ті самі особи.

Отже, призначення (обрання) фізичної особи – громадянина Великої Британії Девіда Етоні Ховарда Брауна головою наглядової ради одночасно в усіх зазначених вище акціонерних товариствах відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції дає підстави вбачати, що зазначені суб'єкти господарювання можуть становити єдиний суб'єкт господарювання.

2. Єдиними учасниками ТОВ «Вінницягаз збут», ТОВ «Волиньгаз збут», ТОВ «Дніпропетровськгаз збут», ТОВ «Житомиргаз збут», ТОВ «Закарпатгаз збут», ТОВ «Запоріжгаз збут», ТОВ «Івано-Франківськгаз збут», ТОВ «Київоблгаз збут», ТОВ «Львівгаз збут», ТОВ «Миколаївгаз збут», ТОВ «Рівнегаз збут», ТОВ «Сумигаз збут», ТОВ «Харківгаз збут», ТОВ «Хмельницькгаз збут», ТОВ «Чернівцігаз збут», ТОВ «Чернігівгаз збут» є відповідно оператори ГРМ: АТ «Вінницягаз», АТ «Волиньгаз», АТ «Дніпропетровськгаз», АТ «Житомиргаз», АТ «Закарпатгаз», АТ «Запоріжгаз», АТ «Івано-Франківськгаз», АТ «Київоблгаз», АТ «Львівгаз», АТ «Миколаївгаз», АТ «Рівнегаз», АТ «Сумигаз», АТ «Харківгаз», АТ «Хмельницькгаз», АТ «Чернівцігаз», АТ «Чернігівгаз».

Отже, оператори ГРМ здійснюють прямий контроль діяльності своїх збутових компаній.

3. Численні договірні відносини зазначених операторів ГРМ і постачальників відповідачів у справі з товариством з обмеженою відповідальністю «Регіональна Газова Компанія» (далі ТОВ «РГК») розпочаті з 2014 року, договори про надання послуг передбачають надання права строкового платного користування програмними продуктами, а саме:
 - веб-сайт, розміщений за адресою: [сп.104.ua](http://sp.104.ua);
 - особистий кабінет на сайті <http://104.ua>;
 - мобільний додаток «104 mobile»;
 - особистий кабінет юридичних осіб «104 бізнес онлайн»;
 - конфігурація «Спеціалізована конфігурація «Облгаз», яка є модифікацією типової конфігурації «Бухгалтерський облік для України» на платформі «1С:Підприємство 8.2»;
 - конфігурація «Спеціалізована конфігурація «Кадри Облгаз», яка є модифікацією типової конфігурації «Зарплата Управління Персоналом» на платформі «1С:Підприємство 8.2»;
 - конфігурація «RGC-Industry», яка є спеціалізованою конфігурацією для ведення розрахунків з юридичними особами та послуги з підтримки та супроводження програмних продуктів.

За послуги, які оператори ГРМ отримують відповідно до договірних відносин з ТОВ «РГК», оператори ГРМ платять великі суми коштів. Так, відповідно до інформації, наданої товариством з обмеженою відповідальністю «Регіональна газова компанія» (далі ТОВ «РГК»), Товариством було отримано від 20 операторів ГРМ за послуги у 2015 році - 51 млн 227 тис. грн., у 2016 році – 73 млн 958 тис. грн., у 2017 році - 131 млн 556 тис. грн., у 2018 році -101 408 тис грн., за січень-квітень 2019 року – 60 млн 514 тис. грн.

АТ «Чернігівгаз» за послуги надані відповідно до договорів з ТОВ «РГК» за період 2015 – 2018 роки та січень – квітень 2019 року, було сплачено 20 млн 625 тис. грн.

4. Безоплатне (за згодою з ТОВ «РГК») використання зазначеними операторами ГРМ єдиного бренду «Регіональна газова компанія», єдиного фірмового стилю для оформлення своєї документації, вивісок, приміщень, автотранспорту, уніформи, маркетингових матеріалів, сувенірної та іншої продукції, використання домену www.104.ua, тощо.

(249) Як вбачається зазначені 20 операторів ГРМ і їх 16 збутових компаній мають багато ознак здійснення однакової політики у своїй діяльності на ринку природного газу.

(250) Також питання щодо донарахування об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками, при здійсненні комерційних розрахунків є предметом розгляду низки судових спорів, а саме:

1. Між відповідачами у справах Комітету - операторами ГРМ та їх Постачальниками, за позовами постачальників природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки, щодо визнання неправомірними дій Операторів ГРМ щодо передачі недостовірних об'ємів природного газу, спожитого побутовими споживачами з 01.01.2016, та про їх зобов'язання надати достовірну інформацію щодо фактичного споживання природного газу, спожитого побутовими споживачами з 01.01.2016.
2. Між Операторами ГРМ та НКРЕКП про визнання протиправною бездіяльності НКРЕКП з перегляду тарифу та транспортування природного газу розподільними газопроводами для Оператора ГРМ у бік економічного обґрунтованого та зобов'язати НКРЕКП встановити для Оператора ГРМ економічного обґрунтований

тариф на розподіл природного газу, зокрема включивши до витрат, які передбачені структурою тарифу: суму компенсації за рахунок зміни вартості природного газу для виробничо-технологічних витрат і власних потреб; суму компенсації неотриманої тарифної виручки у зв'язку зі зменшенням обсягів розподілу природного газу.

3. Між Операторами ГРМ (відповідачем у Справі) та НКРЕКП щодо визнання протиправною постанови НКРЕКП «Про заборону Операторам ГРМ проводити об'єми використаного природного газу побутовими споживачами до стандартних умов при здійсненні комерційних розрахунків за використаний природний газ побутовими споживачами».
4. Між операторами ГРМ та НКРЕКП про визнання протиправною та скасування постанови НКРЕКП «Про накладення штрафу на операторів ГРМ за порушення Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розподілу природного газу та здійснення заходів державного регулювання».

(251) На 30.09.2019 рішення в зазначених судових справах не набрали законної сили.

(252) На ринках комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам склалась ситуація, яка полягає в різному тлумаченні учасниками ринків, Регулятором норм законодавства, що стосуються обліку природного газу, спожитого побутовими споживачами, з допомогою лічильників газу, які не обладнані термодатчиком. Для врегулювання зазначеного непорозуміння існують законні механізми.

(253) До остаточного врегулювання питання на рівні «Регулятор-Ліцензіат» не повинно застосовуватися Відповідачем стягнення зі споживачів додаткових коштів, у тому числі за попередні роки, понад визначений на певну дату Регулятором розмір (тариф) та способом, що суперечить визначеному Регулятором.

(254) Зазначене, для прикладу, підтверджується також постановою Верховного Суду від 11.07.2019 у справі 826/8168/17, якою зобов'язано НКРЕКП встановити для АТ «Київоблгаз» новий економічно обґрунтований тариф на транспортування природного газу газорозподільними трубопроводами, зокрема, включивши до складу тарифу: витрати на придбання природного газу для потреб виробничо-технологічних витрат на нормативних витрат на період 2016 року в обсязі, розрахованому відповідно до Методики 1 та Методики 2; витратна оплата природного газу для потреб ВТВ за період 2014 – 2016 років, у частині, що не була компенсована внаслідок невідповідності тарифу на розподіл природного газу економічно обґрунтованому рівню, а саме 319,6 млн грн без ПДВ; компенсацію недоотриманої тарифної виручки у зв'язку зі зменшенням обсягів розподілу газу за 2016 рік у сумі 124,6 млн грн без ПДВ.

(255) Тобто, судом встановлено компенсацію витрат саме в перерахунку в наступних періодах у новому тарифі, а не в перерахунку в теперішній чи попередні періоди, як це здійснює Відповідач у Справі.

(256) За умов наявності конкуренції суб'єкт господарювання не зміг би вчинити неправомірні дії по відношенню до споживачів, оскільки останні відразу перейшли б до інших суб'єктів господарювання.

(257) А отже, саме монопольне (домінуюче) становище дає змогу Відповідачам перекласти витрати на побутових споживачів.

(258) Отже, дії групи «Чернігівгаз» в особі АТ «Чернігівгаз» і ТОВ «Чернігівгаз збут», які полягають у донарахуванні об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками, при здійсненні комерційних

розрахунків, при різному застосуванні норм законодавства учасниками і Регулятором цих відносин, є порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченим пунктом 2 статті 50 та частиною першою статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності АТ «Чернігівгаз», що призвело до ущемлення інтересів споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

5.1 Загальні висновки щодо зловживання Відповідачем монопольним становищем

(259) Таким чином, ураховуючи вищезазначене, дії групи «Чернігівгаз», яка з грудня 2015 по серпень 2019 займала монопольне (домінуюче) становище на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам в межах території ліцензійної діяльності акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз», що полягали у донарахуванні об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги визначені лічильниками при здійсненні комерційних розрахунків, при різному застосуванні норм законодавства учасниками і Регулятором, що призвело до ущемлення інтересів споживачів, що було б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку, кваліфіковано Комітетом як зловживання монопольним становищем відповідно до частини першої статті 13 Закону «Про захист економічної конкуренції».

6. Кваліфікація дій Відповідача

- (260) Відповідно до статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо на цьому ринку у нього немає жодного конкурента та не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин.
- (261) Відповідно до частини першої статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.
- (262) Відповідно до пункту 2 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції» порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції є зловживання монопольним (домінуючим) становищем.
- (263) Згідно зі статтею 51 Закону України «Про захист економічної конкуренції» порушення законодавства про захист економічної конкуренції тягне за собою відповідальність, встановлену законом.
- (264) Отже, дії групи «Чернігівгаз» в особі АТ «Чернігівгаз» і ТОВ «Чернігівгаз збут», які полягають у донарахуванні об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками, при здійсненні комерційних розрахунків, при різному застосуванні норм законодавства учасниками і Регулятором цих відносин, є порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченим пунктом 2 статті 50 та частиною першою статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності АТ «Чернігівгаз», що

призвело до ущемлення інтересів споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

7. Заперечення Відповідача та їх спростування наведено в додатку до цього рішення

8. Висновки у Справі

(265) Отже, доказами зібраними у Справі, доводиться, а запереченнями та поясненнями Відповідача не спростовується висновок Комітету про те, що Відповідач, займаючи з грудня 2015 року – серпень 2019 року монопольне (домінуюче) становище на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» своїми діями, що полягали в донарахуванні об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги визначені лічильниками при здійсненні комерційних розрахунків, при різному застосуванні норм законодавства учасниками й Регулятором цих відносин, що призвели до ущемлення інтересів споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку, вчинив порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбачене частиною першою статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

9 Визначення розміру штрафу

(266) Зловживання монопольним (домінуючим) становищем є порушенням законодавства про захист економічної конкуренції відповідно до пункту 2 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

(267) Відповідно до абзацу другої частини другої статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» за порушення, визначене пунктом 2 статті 50 цього Закону, накладається штраф у розмірі до десяти відсотків доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф.

(268) У разі наявності незаконного одержання прибутку, який перевищує десять відсотків зазначеного доходу (виручки), штраф накладається у розмірі, що не перевищує потрібного розміру незаконно одержаного прибутку.

(269) Відповідно до частини четвертої статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» у разі, коли декілька юридичних та/або фізичних осіб – суб'єктів господарювання, які входять до групи, що визнається суб'єктом господарювання, вчинили діяння (дії, бездіяльність), які призвели до порушення законодавства про захист економічної конкуренції зазначеним суб'єктом господарювання, та/або мають права, без яких вчинення порушення було б неможливим, та/або отримали чи можуть отримати переваги у конкуренції чи інші вигоди, штраф накладається на суб'єкт господарювання в особі юридичних та/або фізичних осіб, які вчинили наведені діяння (дії, бездіяльність) або отримали чи можуть отримати наведені вигоди. Під вигодою вважається, зокрема, можливість впливати на діяльність інших юридичних та/або фізичних осіб – суб'єктів господарювання, одержання частини їх прибутку.

(270) Отже, враховуючи зазначене, у період із жовтня 2018 по серпень 2019 року вигоди від донарахування об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками, при здійсненні комерційних розрахунків, отримувало як АТ «Чернігівгаз», так і ТОВ «Чернігівгаз збут». Такі вигоди, зокрема, полягали у одержанні частини прибутку групою «Чернігівгаз» як єдиним суб'єктом господарювання.

- (271) Відповідно до копії форми 2 «Звіт про фінансові результати» за 2018 рік чистий дохід (виручка) АТ «Чернігівгаз» від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становить 421 286 000 (чотириста двадцять один мільйон двісті вісімдесят шість тисяч) грн.
- (272) Відповідно до копії форми 2 «Звіт про фінансові результати» за 2018 рік чистий дохід (виручка) ТОВ «Чернігівгаз збут» від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за 2018 рік становить 2 251 287 000 (два мільярди двісті п'ятдесят один мільйон двісті вісімдесят сім тисяч) грн.

Враховуючи викладене, керуючись статтею 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», статтями 48 і 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» та пунктом 32 Правил розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, затверджених розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 квітня 1994 року № 5, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 6 травня 1994 року за № 90/299 (у редакції розпорядження Антимонопольного комітету України від 29 червня 1998 року № 169-р) (зі змінами), Антимонопольний комітет України

ПОСТАНОВИВ:

1. Визнати, що **група «Чернігівгаз»** в особі акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» (14021, Чернігівська обл., м. Чернігів, вул. Любецька, 68, ідентифікаційний код 03358104) і товариства з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут» (14021, Чернігівська обл., м. Чернігів, вул. Любецька, 68, ідентифікаційний код 39576385) за результатами діяльності в період із грудня 2015 року по серпень 2019 року займала монопольне (домінуюче) становище на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз».

2. Визнати дії **групи «Чернігівгаз»** в особі акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» і товариства з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут», які полягають у донарахуванні об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками, при здійсненні комерційних розрахунків, при різному застосуванні норм законодавства учасниками й Регулятором цих відносин в період із жовтня 2018 по серпень 2019 року, порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченим пунктом 2 статті 50 та частиною першою статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз», що призвело до ущемлення інтересів споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

3. За порушення, зазначене в пункті 2 резолютивної частини цього рішення, накласти штраф на акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» у розмірі 10 639 355 (десять мільйонів шістсот тридцять дев'ять тисяч триста п'ятдесят п'ять) гривень.

4. За порушення, зазначене в пункті 2 резолютивної частини цього рішення, накласти штраф на товариство з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут» у розмірі 2 620 468 (два мільйони шістсот двадцять тисяч чотириста шістдесят вісім) гривень.

5. Зобов'язати групу «Чернігівгаз» в особі акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» і товариства з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут» припинити порушення законодавства про захист економічної конкуренції, зазначене в пункті 2 резолютивної частини цього рішення, про що повідомити Антимонопольний комітет України з наданням відповідних підтвердних документів протягом двох місяців з дня одержання рішення.

6. Зобов'язати групу «Чернігівгаз» в особі акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» і товариства з обмеженою відповідальністю «Чернігівгаз збут» усунути наслідки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, зазначене в пункті 2 резолютивної частини цього рішення, шляхом здійснення перерахунку побутовим споживачам у частині визначення фактичного об'єму споживання (розподілу) природного газу по об'єкту побутового споживача на підставі даних лічильника природного газу, починаючи із жовтня 2018 року, про що повідомити Антимонопольний комітет України у двомісячний строк з дня одержання рішення з наданням підтвердних документів.

Штраф підлягає сплаті у двомісячний строк з дня одержання цього рішення.

Відповідно до статті 56 Закону України «Про захист економічної конкуренції» протягом п'яти днів з дня сплати штрафу суб'єкт господарювання зобов'язаний надіслати до Антимонопольного комітету України документи, що підтверджують сплату штрафу.

Рішення може бути оскаржене до господарського суду міста Києва у двомісячний строк з дня його одержання.

Голова Комітету

Ю. ТЕРЕНТЬЄВ

Заперечення Відповідача та його спростування

Як свідчать заперечення Відповідача на подання з попередніми висновками у Справі, а також аргументи, висловлені під час проведеного слухання у Справі, Відповідач з висновками Комітету про порушення ними законодавства про захист економічної конкуренції не згоден.

Група «Чернігівгаз» (далі – Товариства, Відповідач) в особі АТ «Чернігівгаз» і ТОВ «Чернігівгаз збут» листом від 29.11.2019 № 29/11/2019 (вх. Комітету від 02.12.2019 № 8-01/14271) надала свої заперечення на подання про попередні висновки Комітету від 23.10.2019 № 143-26.13/101-19/38-спр ДСК, зміст яких зводиться до такого.

1) Розгляд справи не стосується компетенції Комітету.

«Відповідно до частини 1 пункту 1 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» Регулятор здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, зокрема діяльності з транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), надання послуг установки LNG, постачання природного газу. Регулятор здійснював активну участь у вирішенні ситуації, яка склалася на ринку та яка описується у Поданні, та притягнув до відповідальності Операторів ГРМ.

Товариства звертають увагу, що забезпечення захисту прав споживачів товарів, послуг у сферах енергетики та комунальних послуг щодо отримання цих товарів і послуг належної якості в достатній кількості за обґрунтованими цінами не є компетенцією та завданням Комітету відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України». Підтвердженням наведеного також є Меморандум про посилення співпраці на ринках електричної енергії, природного газу та у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення між Комітетом та НКРЕКП, який встановлює чітке розмежування повноважень між цими органами.

Таким чином, на думку Товариств, а також посилаючись на твердження самого Комітету щодо того, що причина ситуації на ринку полягає у різному тлумаченні учасниками ринків норм законодавства, питання щодо донарахувань об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги визначені лічильниками відноситься до компетенції НКРЕКП».

2) Відповідач звертає увагу, що наразі в судових провадженнях знаходяться справи Операторів ГРМ щодо визначення протиправного постанови НКРЕКП щодо заборони приводити об'єми використаного природного газу побутовим споживачам до стандартних умов. Товариства повідомляють, що у деяких справах Операторів ГРМ у судів уже сформувалась позиція щодо таких донарахувань. Позиція судів полягає в тому, що нормами Кодексу ГРМ та положеннями Типового договору, які затверджені Регулятором, встановлено обов'язок Оператора проводити розрахунки по вузлах обліку, які не обладнані корекцією тиску та температури, шляхом приведення об'єму природного газу до стандартних умов за показниками побутових лічильників у разі відсутності приладів для вимірювання температури та тиску газу, що і зроблено позивачем в жовтні 2018 року. Розгляд Комітетом Справи спричинило те, що наразі і судами, і Комітетом розглядаються пов'язані між собою справи щодо донарахувань обсягів природного газу побутовими споживачами до стандартних умов.

Зазначені зауваження Відповідача не можуть бути взяті до уваги Комітетом з огляду на таке.

Згідно зі статтею 4 Закону України «Про природні монополії» органи, які здійснюють державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання, що діють на суміжних ринках, а саме: державний контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції у сферах природних монополій, здійснюється Антимонопольним комітетом України відповідно до його компетенції.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» основним завданням Антимонопольного комітету України є здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

Закон не покладає на Комітет та його органи здійснення державного контролю за порядком формування тарифів на послуги з розподілу, постачання природного газу, виконання ліцензійних умов Відповідачами. Водночас, якщо суб'єкт господарювання, що займає монопольне становище, зловживає таким становищем, органи Комітету здійснюють контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, у тому числі і при різному застосуванні норм законодавства учасниками ринку та Регулятором.

Про зловживання монопольним становищем свідчать листи НКРЕКП щодо можливих ознак зловживання Відповідачем у справі монопольним становищем на ринку природного газу.

Що стосується Меморандуму, про який зазначає Відповідач, Комітет звертає увагу, що він існує для посилення співпраці між Комітетом та НКРЕКП на ринках, зокрема, природного газу з метою забезпечення єдиних узгоджених підходів до контролю за дотриманням законодавства суб'єктами господарювання.

Розподіл повноважень між Комітетом та НКРЕКП не має імперативного характеру, який б виключав би можливість органів, зокрема Комітету, здійснювати державний контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції суб'єктами господарювання на ринку природного газу, тим більш, коли в тому числі в рамках цього Меморандуму НКРЕКП звернулась до Комітету щодо перевірки останнім можливих порушень законодавства про захист економічної конкуренції учасниками ринку природного газу.

Комітет, провівши розслідування, встановив, по-перше, що група «Чернігівгаз» в особі оператора ГРМ та його постачальника займає монопольне становище на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності Оператора ГРМ, по-друге, дії учасників ринку природного газу, які полягають у донарахуванні об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками, при цьому Регулятор цих відносин заперечує щодо таких підходів, а отже, зазначені дії є порушенням законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності Оператора ГРМ, що призвело до ущемлення інтересів споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

Комітет зазначає, що при різному застосуванні норм законодавства учасниками й Регулятором цих відносин, вчиняти дії у вигляді зловживання монопольним становищем на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності Оператора ГРМ, що призвело до ущемлення інтересів споживачів, є порушенням саме законодавства про захист економічної конкуренції та належить безпосередньо до компетенції Комітету.

Аналіз судової практики розгляду питань, які стосуються порушеного питання в розслідуванні справі, про які зазначено в Поданні про попередні висновки свідчить про відсутність судових рішень, де зазначено про те, що Відповідач може ретранслювати свої

витрати на споживача додатково до тарифу, встановленого у визначеному законодавством порядку.

Неврегулювання питання відносин між Ліцензіатом та Регулятором, між Оператором ГРМ та його Постачальником не дає правових підстав Відповідачу на власний розсуд стягувати додаткові кошти зі споживачів.

У запереченнях Відповідач підтверджує позицію Комітету, а саме: *«З юридичної точки зору, питання допустимості ретрансляції витрат може бути урегульовано прямо чи опосередковано нормативно-правовими актами. Порядок виконання таких нормативно-правових актів встановлюється уповноваженими органами та судами»*.

Отже, Відповідач визнає факт неврегулювання питання щодо донарахувань об'ємів використаного побутовими споживачами природного газу понад обсяги, визначені лічильниками, при здійсненні комерційних розрахунків, а відтак Комітетом доведено факт вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції Відповідачем, і цей факт не спростовується запереченнями Відповідача.

3) Відповідач вважає, що Комітет неправильно застосував норми Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку, а саме:

- **неправильно об'єднав два окремих ринки – розподілу й постачання – в один ринок комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам;**
- **невірно визначено часові межі ринку;**
- **постачальник не займає монопольного становища, адже між постачальниками існує конкуренція.**

Відповідно до статті 1 Закону України «Про ринок природного газу» побутовий споживач – фізична особа, яка придбаває природний газ з метою використання для власних побутових потреб, у тому числі для приготування їжі, підігріву води та опалення своїх житлових приміщень, що не включає професійну та комерційну діяльність.

Комітет детально описав визначення товарних меж ринку. Комітет не зазначає, що постачання і розподіл є взаємозамінними послугами.

Комітетом встановлено, що визначення обсягу розподіленого природного газу, сплата за поставлений газ та його розподіл, що відображається в рахунках побутових споживачів, встановлюється через комплекс взаємопов'язаних відносин побутового споживача з оператором ГРМ та постачальником природного газу, на якого покладені спеціальні обов'язки.

Побутові споживачі природного газу в певній області не можуть відмовитися від послуг із розподілу природного газу, які надає Оператор ГРМ на території своєї ліцензійної діяльності, оскільки це, у свою чергу, унеможливить використання ними придбаного у постачальника природного газу для задоволення власних потреб.

Розподіл природного газу є частиною технологічного процесу забезпечення постачання природного газу населенню. Тобто, оскільки товар визначається як такий, що має для споживача цінність і не взаємозамінний з іншими товарами, то для побутових споживачів цінність має саме комплексна послуга, яка включає в себе технологічний процес розподілу природного газу та власне самого постачання природного газу. І побутовий споживач, який сплачує за природний газ, не потребує розподілу природного газу без газопостачання.

Отже, у період з грудня 2015 по серпень 2019 року діє система отримання комплексно послуг з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам. Послуги розподілу та постачання природного газу є двома взаємопов'язаними складовими процесу отримання побутовим споживачем природного газу з метою його використання для власних побутових потреб, у тому числі для приготування їжі, підігріву води та опалення своїх житлових приміщень.

Відповідач вважає, що «визначення часових меж товарного ринку повинно відповідати Методиці, відповідно до якої часові межі ринку – час стабільності ринку, тобто період, протягом якого структура ринку, співвідношення попиту та пропозиції на ньому істотно не змінюється».

Часові межі визначаються як проміжок часу (як правило рік), протягом якого відповідна сукупність товарно-грошових відносин між продавцями (постачальниками, виробниками) і споживачами утворює ринок товару із сталою структурою.

З грудня 2015 року відбулися істотні зміни в законодавстві про ринок природного газу України, що мають спричинити відповідні зміни в сукупності товарно-грошових відносин між продавцями (постачальниками) і споживачами.

Часовими межами ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності Оператора ГРМ було визначено період із грудня 2015 по серпень 2019 року.

4) Відповідач вважає, що Комітет не правильно та бездоказово кваліфікував дії Відповідачів, як порушення, передбачене частиною першої статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

Відповідно до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розподілу природного газу, розподіл природного газу здійснюється лише на території, затвердженій НКРЕКП, та за наявності в ліцензіата газорозподільної системи, яка перебуває в його власності, користуванні чи експлуатації.

На території певної області господарську діяльність з розподілу природного газу газорозподільною системою, що перебуває у власності, користуванні чи експлуатації суб'єкта господарювання, здійснює лише один Оператор ГРМ.

У межах саме цієї області, де розташована газорозподільна система Оператора ГРМ, відсутні інші суб'єкти господарювання, які можуть надавати послуги з розподілу природного газу.

Відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про природні монополії» ринок розподілу природного газу відноситься до природних монополій.

Відповідно до Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу (відносини в перехідний період), затвердженого постановою КМУ від 01.10.2015 № 758, що діяла до 31.03.2017 включно, а також відповідно до Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, затвердженого постановою КМУ від 22.03.2017 № 187, що діяло з 01.04.2017 до 31.10.2018 включно, та постановою КМУ від 19.10.2018 № 867, діє з 01.11.2018, на Постачальника – Відповідача у справі покладено спеціальні обов'язки щодо постачання природного газу побутовим споживачам та релігійним організаціям (крім обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності) на території ліцензованої діяльності з розподілу природного газу Оператора ГРМ.

Постачальники природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки, не конкурують між собою, оскільки вони здійснюють діяльність лише на території ліцензованої діяльності з розподілу природного газу певного оператора ГРМ, з яким, мають спільне коло побутових споживачів.

Частиною першою статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначено, що суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо:

- а) на цьому ринку в нього немає жодного конкурента;
- б) не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин.

Тому, враховуючи вищенаведене, відповідно до частини першої статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» група в особі Оператора ГРМ та його Постачальника у період із грудня 2015 року по серпень 2019 року займала монопольне (домінуюче) становище на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у територіальних межах ліцензованої діяльності Оператора ГРМ, оскільки на цьому ринку у неї не було жодного конкурента.

Твердження Відповідача щодо того, що Постачальник не займає монопольного (домінуючого) становища, адже між постачальниками існує конкуренція, не береться до уваги Комітетом, оскільки здійснивши аналіз ринку, а саме безпосередньо у взаємовідносинах які виникають та існують між Постачальником із спеціальними обов'язками та споживачами, а також Оператором ГРМ, свідчить про відсутність конкуренції.

Фактично відповідно до Положень про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, спеціальні обов'язки на постачальників природного газу, які придбали природний газ у НАК «Нафтогаз України», – постачати такий природний газ побутовим споживачам, релігійним організаціям (крім обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності), покладені на виключне коло постачальників природного газу.

При цьому відсутні критерії для залучення інших суб'єктів господарювання для виконання таких обов'язків.

Крім того відповідно до частини шостої статті 11 Закону України «Про ринок природного газу» для проведення розрахунків за спожитий природний газ постачальники природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, їх структурні підрозділи, а також оптові продавці, що здійснюють продаж природного газу таким постачальникам на виконання спеціальних обов'язків, покладених на таких продавців, відкривають в установах уповноважених банків поточні рахунки із спеціальним режимом використання для зарахування коштів, що надходять як плата за спожитий природний газ від споживачів.

Тобто, у незалежного постачальника природного газу, на якого не покладені спеціальні обов'язки, відсутня можливість відкриття в уповноваженому банку рахунку зі спеціальним режимом використання.

Комітет не заперечує, що Постачальник може потенційно зазнавати конкуренцію, однак під час розгляду справи Комітетом не виявлено конкуренції між Постачальниками, на яких покладено спеціальні обов'язки, та незалежними постачальниками.

Разом із тим Відповідачем не надано жодного підтвердного документа та не надано інформації, яка б підтвердила, що Відповідач зазнає значної конкуренції на ринку.

Також окремої уваги потребує той факт, що інші учасники ринку природного газу, які знаходяться в аналогічному статусі з Відповідачем на інших територіальних ринках, не вчиняють таких дій. Зазначене підтверджується наданою ними інформацією, яка знаходиться в матеріалах справи Комітету.

Заперечення Відповідачів не спростовують висновків, викладених у справі Комітету.

Листом від 29.11.2019 б/н (вх. Комітету № 8-01/14286 від 02.12.2019) від 20 операторів ГРМ, у тому числі АТ «Чернігівгаз», і 16 постачальників зі спеціальними обов'язками, у тому числі ТОВ «Чернігівгаз збут», надано загальні заперечення на подання з попередніми висновками у справах, зміст яких зводиться до такого.

- 1) Комітет не правильно визначив товарні межі ринку «комплексною» послугою з розподілу та постачання.**

«На сьогодні у кожного ТОВ є побутові споживачі, які обирають інших постачальників, поки що кількість таких споживачів не перевищує +/-10 осіб у кожного постачальника, але така можливість є».

Не існує ніякої пов'язаності в господарській діяльності між постачальником та оператором ГРМ, яка б заважала або була перешкодою вступу інших постачальників, у договірні відносини із побутовим споживачем при дотриманні законного порядку «зміни постачальника».

Визначення Комітетом товарних меж ринку як комплексної послуги з розподілу та постачання суперечить чинному міжнародному та внутрішньому законодавству, не відповідає практиці взаємовідносин між суб'єктами ринку природного газу та їх відносинам з побутовим споживачем.

Відповідно до статті 19 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», під час розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, органи та посадові особи Антимонопольного комітету України керуються лише законодавством про захист економічної конкуренції.

Комітетом детально описано чинне нормативно-правове регулювання в Україні діяльності з розподілу та постачання природного газу. Також зазначено і про різне застосування учасниками ринку і Регулятором норм законодавства, що стосуються обліку природного газу, спожитого побутовими споживачами з допомогою лічильників газу, які не обладнані термोकорекцією.

Комітет і не заперечує, що нормативно-правова база виписана так, що послуги з розподілу та постачання газу - це окремі послуги, які повинні надаватися окремими суб'єктами господарювання. Однак із грудня 2015 року по серпень 2019 року оператори ГРМ і їх постачальники відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції є суб'єктами господарювання, пов'язаними відносинами контролю, у значенні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» і відповідно до чинного законодавства є єдиним суб'єктом господарювання, який продовжує надавати комплексну послугу з розподілу та постачання природного газу.

Відповідно до Правил постачання природного газу побутовий споживач має право на вільний вибір постачальника та безоплатну зміну постачальника.

Однак фактично відповідно до Положень про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, спеціальні обов'язки постачальників природного газу, які придбали природний газ у НАК «Нафтогаз України», – постачати такий природний газ побутовим споживачам, релігійним організаціям (крім обсягів, що використовуються для провадження їх виробничо-комерційної діяльності), покладені на виключне коло постачальників природного газу.

При цьому відсутні критерії для залучення інших суб'єктів господарювання для виконання таких обов'язків.

Крім того, відповідно до частини шостої статті 11 Закону України «Про ринок природного газу» для проведення розрахунків за спожитий природний газ постачальники природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, їх структурні підрозділи, а також оптові продавці, що здійснюють продаж природного газу таким постачальникам на виконання спеціальних обов'язків, покладених на таких продавців, відкривають в установах уповноважених банків поточні рахунки із спеціальним режимом використання для зарахування коштів, що надходять як плата за спожитий природний газ від споживачів.

Тобто, у незалежного постачальника природного газу, на якого не покладені спеціальні обов'язки, відсутня можливість відкриття в уповноваженому банку рахунку зі спеціальним режимом використання.

Щодо 10 побутових споживачів, які, за інформацією Відповідачів у справі, перейшли від постачальників з спеціальними обов'язками – Відповідачів у Справі до інших незалежних постачальників, якщо брати Київську область, то це - газопостачальна компанія «Нафтогаз Україна» (підтвердження відсутні в запереченнях), враховуючи, що кількість побутових споживачів АТ «Київоблгаз» становить 864 591, частка газопостачальної компанії «Нафтогаз Україна» буде становити 0,00115 %, а частка ТОВ «Київоблгаз збут» – 99,9% кількості побутових споживачів, яким АТ «Київоблгаз» надає послуги розподілу газу. Отже, у період з грудня 2015 року по серпень 2019 року газопостачальна компанія «Нафтогаз Україна» не може розглядатися як фактичний конкурент Відповідача.

Щодо договору розподілу між постачальником та оператором ГРМ, то цей договір не є типовим і не є обов'язковим для укладання між постачальником та оператором ГРМ, Комітетом не було досліджено фактичних взаємовідносин між сторонами, постачальник не замовляє та не отримує послуги з розподілу у оператора ГРМ та не здійснює оплати такої послуги.

Комітетом не може бути взято таке зауваження до уваги з огляду на наступне.

Комітетом проаналізовані договори між оператором ГРМ і їх постачальниками, які називаються «Договір на розподіл природного газу». Зазначені договори були укладені в червні 2015 року і відповідно до інформації, наявної в Комітеті, діють і на сьогодні. Оскільки відповідно до додаткової угоди № 9 до договору на розподіл природного газу від 28.12.2018 сторони дійшли згоди, що «договір набирає чинності з дня його підписання та скріплення підписів уповноважених представників Сторін печатками та діє в частині надання послуг до 31 грудня 2019 року, а в частині проведення розрахунків за надані Газорозподільним підприємством послуги – до їх повного виконання».

При цьому в поданні зазначено, що за приклад береться Київська область, що між АТ «Київоблгаз» і ТОВ «Київоблгаз збут» укладено **договір на розподіл природного газу** від 25.06.2015 № 1-2015-290-Н (далі – Договір). Предметом договору є зобов'язання газорозподільного підприємства (АТ «Київоблгаз») надати Замовнику (ТОВ «Київоблгаз збут») з 01.07.2015 послугу з транспортування природного газу газорозподільними мережами до меж споживачів Замовника відповідно до актів розмежування балансової належності газопроводів та експлуатаційної відповідальності сторін. Газ Замовника, транспортування якого за цим договором здійснює Газорозподільне підприємство, призначений для задоволення населення та релігійних організацій (крім обсягів, що використовуються для виробничо-комерційної діяльності), газоспоживне обладнання яких підключено до газорозподільних мереж. Замовник зобов'язується сплатити Газорозподільному підприємству вартість послуги з транспортування природного газу ГРМ у розмірі, строки та порядку, що передбачені умовами договору.

Відповідно до п. 3.4 Договору за підсумками розрахункового періоду газорозподільне підприємство формує акт про фактичний обсяг спожитого (розподіленого) газу та реєстр обсягів розподіленого природного газу споживачам замовника за розрахунковий період по споживачах постачальника за регульованим тарифом, що є замовником, та у зазначений строк передає його на погодження замовникові. За наявності розбіжностей у частині визначення обсягу протранспортованого газу вони підлягають урегулюванню відповідно до умов Договору або у судовому порядку. До вирішення цього питання обсяг протранспортованого газу встановлюється відповідно до даних газорозподільного підприємства.

Пунктом 4.6 Договору передбачено, що послуги з транспортування природного газу ГРМ підтверджуються підписаним між оператором ГРМ та замовником актом наданих послуг, що оформлюється з урахуванням обсягу протранспортованого газу за розрахунковий період, визначеного відповідно до розділу III Договору.

Відповідно до умов Договору обсяги протранспортованого природного газу визначені в актах на підставі даних оператора ГРМ.

Також пунктом 6.2 Договору визначено, що газорозподільне підприємство має право отримувати від Замовника плату за надані послуги з транспортування природного газу ГРМ за тарифом відповідно до пункту 5.1 розділу 5 Договору, а відповідно до підпункту 6.3.2 Договору замовник зобов'язується оплачувати газорозподільному підприємству вартість послуг згідно з умовами Договору.

Протягом дії договорів з 2015 по 2019 роки залишалися незмінними: зміст договору, його назва, умови, зміни відбувалися тільки щодо обсягів транспортування природного газу і терміну дії договору. При цьому в додатках до договорів зазначається, що «в частині проведення розрахунків за надані газорозподільним підприємством послуги – до їх повного здійснення».

Тобто, Комітетом у повному обсязі були проаналізовані відносини між постачальником та оператором ГРМ відповідно до цих договорів.

2) *Щодо суперечностей, на думку Відповідача, які вбачає Комітет у визначенні розрахункової одиниці природного газу за договорами на постачання та розподіл природного газу в стандартних умовах для населення та його оплати побутовим споживачам обліку газу в енергетичних одиницях.*

Норма пункту 5.3 розділу V «Порядок обліку природного газу», що передається споживачу Типового договору розподілу природного газу, прямо передбачає, що «за розрахункову одиницю розподіленого та спожитого природного газу береться один куб. м. природного газу, приведений до стандартних умов, визначених у Кодексі газорозподільних систем», звучить не як «до порядку, визначеного в Кодексі газорозподільних систем», а саме – до стандартних умов, визначених в Кодексі ГРМ. Єдина суперечність, що може виникнути у розумінні цієї норми – це те, що в Кодексі ГРМ таких стандартних умов начебто не міститься, а вони лише використовуються в тексті щодо порядку обліку природного газу.

Методика 595 застосовується взагалі до підприємств з газопостачання та газифікації НАК «Нафтогаз Україна», та відповідні обраховані обсяги включались до собівартості транспортування газу цих підприємств.

Зазначена норма була актуальною, коли підприємства з газопостачання та газифікації входили до складу НАК Нафтогаз Україна і продовжувала застосовуватись як атавізм. Оператори ГРМ намагались отримати в тарифах на розподіл природного газу зазначені обсяги аж до кінця 2018 року, подаючи їх у складі заяв до НКРЕКП на затвердження тарифів, однак не отримали такого включення. Тарифи вже 2016 року не покривають цих витрат та не містять в собі зазначеної Методики 595, без тарифного покриття залишилися зазначені обсяги і на 2017 і на 2018 роки.

НКРЕКП в постанові № 84 передбачила застосування додатків до Методики 116, що може бути використане і не суперечить чинному законодавству, оскільки ці додатки є числовими нормативами, ідентичні для будь-якого побутового лічильника, незалежно від категорії споживача – побутовий чи не побутовий споживача має такий лічильник.

Однак у частині розподілу цими методиками особливостей віднесення витрат з оплати природного газу в стандартних умовах побутовим споживачем та непобутовим споживачем їх положення вже не можуть бути застосовані, оскільки із цього питання є чинними норми Законів та нове спеціальне законодавство.

Комітетом не може бути взято таке зауваження до уваги з огляду на таке.

Відповідно до Правил постачання природного газу, можливість використання за розрахункову одиницю поставленого природного газу метра кубічного природного газу, приведенного до стандартних умов, передбачена лише у відносинах постачання природного газу споживачам, що не є побутовими (пункт 9 розділу II Правил), і не передбачена для відносин із побутовими споживачами (розділ III зазначених Правил).

Норми Кодексу ГРМ не містять положень, які регламентують процедуру приведення обсягів спожитого природного газу побутовими споживачами до стандартних умов для здійснення комерційних розрахунків в обсягах (куб. м) та містять виключно процедуру такого приведення для споживачів, які не є побутовими. Норми Кодексу ГРМ щодо приведення до стандартних умов для побутових споживачів застосовуються виключно при здійсненні перерахунків об'ємів природного газу (куб. м) в енергетичні одиниці (кВт год) та надання їх побутовим споживачам інформаційно.

На сьогодні розрахунки за природний газ здійснюються виключно в куб. м, а переведення в енергетичні одиниці має виключно інформаційний характер, оскільки проведення розрахунків за природний газ в енергетичних одиницях не відбувається.

На сьогодні визначення та розрахунок тарифу на послуги розподілу природного газу для суб'єктів господарювання, які отримали або мають намір отримати ліцензію, здійснюється відповідно до Методики визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу, затвердженої постановою НКРЕП від 25.02.2016 № 236 (далі – Методика № 236).

Згідно з Методикою № 236 при розрахунку тарифів на послуги з розподілу природного газу враховуються нормовані ВТВ.

Відповідно до підпункту 14 пункту 4 Положення про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України (далі – Міненерговугілля) (на підставі якого Міненерговугілля діяло до 01.04.2017), Міненерговугілля відповідно до покладених на нього завдань затверджувало перелік нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат нафти, природного газу, газового конденсату під час їх видобутку, підготовки до транспортування і транспортування, порядок визначення їх розмірів та ведення їх обліку.

Ця норма діяла протягом 2015 – 2016 років.

Порядок визначення розмірів нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу в газорозподільних мережах було затверджено наказом Міненерговугілля від 23.11.2011 № 737 (далі – Наказ № 737).

Розміри нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу в газорозподільних мережах останній раз були затверджені на 2016 рік наказом Міненерговугілля від 25.12.2015 № 847 на підставі наказу № 737.

Відповідно до Наказу № 737, річні обсяги нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат природного газу в газорозподільних мережах розраховуються відповідно до трьох Методик, однією з яких є Методика визначення питомих втрат природного газу при його вимірюваннях побутовими лічильниками в разі неприведення об'єму газу до стандартних умов, затверджена наказом Міністерства палива та енергетики України від 21.10.2003 № 595 (далі – Методика № 595).

Відповідно до розділу першого Методики № 595, вона призначена для розрахунків питомих втрат газу в разі неприведення до стандартних умов результатів вимірювання об'ємів газу низького тиску, які вимірюються лічильниками, що не мають спеціальних пристроїв для автоматичного приведення до стандартних умов їх показників при зміні тиску та/або температури газу. Питомі втрати газу визначаються підприємствами з газопостачання та газифікації розрахунковим шляхом самостійно згідно із цією Методикою і **включаються до собівартості транспортування газу цих підприємств.**

Отже, вона може застосовуватись виключно для розрахунку питомих втрат газу і включення їх до собівартості розподілу.

Крім того, до 17.03.2017 порядок визначення та компенсація фактичних втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу в ГРМ, у тому числі визначення питомих втрат природного газу при його вимірюваннях побутовими лічильниками в разі неприведення об'єму газу до стандартних умов, відповідно до Методики № 595, було прямо визначено НКРЕКП в Кодексі ГРМ.

Щодо Методика № 116, то вона поширює свою дію тільки на суб'єктів господарювання, які в господарсько-виробничій діяльності для вимірювання об'єму спожитого газу використовують лічильники, крім випадків використання газу за

показниками лічильників громадянами-підприємцями для власних потреб. Оскільки побутові споживачі, не є суб'єктами господарювання та громадянами-підприємцями, норми Методики № 116, зокрема величини коефіцієнтів, також не можуть бути застосовані по відношенню до побутових споживачів, які згідно з пунктом 2.2 Договору постачання природного газу здійснюють використання природного газу виключно на власні побутові потреби, у тому числі для приготування їжі, підігріву води та опалення своїх житлових приміщень, що не включає професійну та комерційну діяльність.

Отже, застосування коефіцієнта приведення об'єму природного газу до стандартних умов, згідно з додатками до Методики № 116, до побутових споживачів не має жодних правових підстав.

3) *Щодо покриття тарифами на розподіл природного газу втрат на побутових лічильниках населення, що не провадять природний газ до стандартних умов.*

Регулятор позбавив операторів ГРМ права на включення питомих втрат до тарифів, зафіксувавши розмір, визначений Міненерговугіллям в наказі від 25.12.2015 № 847, в якому не включено втрат природного газу на лічильниках побутових споживачів.

Взагалі питання про економічну обґрунтованість тарифів, які затверджені у 2016 році та діяли протягом 2016 – 2018 років, наразі також розглядаються в судах за позовами операторів ГРМ до Регулятора про встановлення економічно обґрунтованих тарифів або відшкодування збитків, заподіяних встановленням економічно-необґрунтованих тарифів. У зазначених справах щодо 8 об'єктів призначено експертизу з визначення наскільки встановлені тарифи покривають фактичні витрати зазначених суб'єктів природних монополій.

У поданні описано відповідно до яких нормативно-правових актів НКРЕКП розраховується тариф і які складові до нього включаються.

Виходячи з нормативно-правових документів витрати на закупівлю природного газу для покриття виробничо-технологічних витрат, зокрема для втрат природного газу при його вимірюваннях побутовими лічильниками в разі не приведення об'єму газу до стандартних умов, включаються до тарифу на розподіл природного газу.

Чинним законодавством України не визначено право постачальників природного газу додатково стягувати з побутових споживачів плату за природний газ, використаний оператором ГРМ для покриття його втрат через неприведення до стандартних умов, а також не визначено порядку обчислення обсягу та механізму перерахування постачальником природного газу оператору ГРМ коштів на покриття таких втрат.

Отже, встановлення економічно обґрунтованих тарифів на розподіл природного газу та визначення механізмів і джерел покриття недоотриманої тарифної виручки та/чи збитків, отриманих при здійсненні ліцензованої діяльності з розподілу природного газу, належить до повноважень НКРЕКП та має вирішуватись за обґрунтованим поданням відповідного оператора ГРМ у порядку та способом, визначеним законодавством.

Безумовно при здійсненні вимірювання природного газу при різній температурі та тиску виникає об'єктивна різниця у вимірах, проте відповідні розбіжності вже покритті у тарифі на розподіл природного газу для оператора ГРМ (відповідно до листа НКРЕКП від 19.04.2019 № 4443/16/7-19, вх. Комітету від 02.05.2019 № 7-01/5222).